…оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

…Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана

№ 281 (13597)
1971 оной ноябриин 27, суббото

Сэн 2 мүнгэн

Парти болон арадай нэгэдэл, Ленинэй үзэл сурталда үнэн байлга—энэ манай хүсэнэй эшэ үндэһэн, шэнэ илалтануудай нүхэсэл мүн. Манай партиин даабари бологшо юһэдэхи табан жэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхын тулада Совет арад бүхы шухала хэрэгтэй ажалые бэелүүлхэ гэжэ энэ үндэр ендэрһээ мүнөөдэр бата найдамтайгаар мэдүүлжэ болохо.

(СССР-эй Верховно Соведэй III сесси дээрэ А. Н. Косыгинай хэһэн элидхэлһээ).

…ХЁОН БАЙГУУЛХЫ АЖАЛАЙ АСАРИ ЕХЭ ПРОГРАММА

СССР-эй наймадахи зарлалай Верховно Соведэй гурбадахи сесси

…Верховно Соведэй сесси …хүдэлмэреэ үргэлжэлүүл… …орон дотор коммунис об…улха асари ехэ шэнэ про… …депутадууд халуун анхарал … харюусалгатайгаар ба …нь зүбшэжэ байна. Манай …номико ба соёл культурые …хүгжөөхэ, ажалшан зоной …ые улам баян бардам бол… …зорилгонуудые КПСС-эй …хараалаа һэн. Съездын ха…лгонууд мүнөө зүбшэгдэжэ …1975 онуудай табан жэлэй …72 оной түсэб ба бюджедэй …гол удха болон тодорон…нис партиин, тэрэнэй ле…ральна Комитедэй дотоодын …политикые халуунаар һай…э зуураа, депутадууд бүгэ…оциалис мүрысөөнэй далай…элэй түрүүшын жэлэй даал…е дүүргэхын түлөө тэмсэ… тухай хөөрэнэ. Үйлэдбэ…арга боломжонуудые гүйсэд …шаглаха, научно-техниче…лтые хурдадхаха, комму… саашадаа дабшалгын ха…ые амжалтатайгаар ажабай…рүүлхэ талаар тодорхой ду…е оруулна.

…ьностьнуудай Соведэй үдэ…ани СССР-эй Верховно Со…нуудай заседаниин зал соо …дэ болоо. Тэрэнэй хүдэлмэ…гшэдай зүгһөө халуун аль…нуудаар угтагдаһан нүхэд …ин, Д. С. Полянский, А. Н. …М. Машеров, В. П. Мжава…, Рашидов, Д. Ф. Устинов, …арев хабаадаа.

…арадай ажахые 1971-1975 …өөхэ гүрэнэй табан жэлэй … СССР-эй арадай ажахые …үгжөөхэ гүрэнэй түсэб ту… …Р-эй 1972 оной гү…джет ба СССР-эй …үрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл …лнуудаар түсэблэлгын-бюд…баринуудта хабаатай ко… …нэмэлтэ элидхэлые Нацио…удай Соведэй түсэблэлгын …омиссиин түрүүлэгшэ депу…ерасимов хээ. Партиин XXIV …эрэ КПСС-эй ЦК-гай … элидхэл, съездын ре…ба Директивэнүүд дотор… бодолнуудай үндэһөөр зо… …мүнөөнэй сессиин үзэмжэдэ … СССР-эй арадай ажахые …онуудта хүгжөөхэ гүрэнэй та…түсэбые һайшааха тухай ду…иссинуудай үмэнэһөө тэрэ …ы союзна республикануудай …ые адли тэгшээр, сэхэ ха…үгжөөхэ тухай ленинскэ на…политикын үндэһэн ёһонууд … гол удха болоо гэжэ элид…эглэбэ.

…ын-бюджетнэ ба һалбари…атай комиссинууд Нацио…удай Соведэй залуушуулай …е хамгаалалгын талаар ко… …хабаадалгатайгаар, тэрэшэ…а республикануудай ми… …Соведүүдэй, министерство …нгаануудай түлөөлэгшэдтэй …Р-эй арадай ажахые 1972 он… …гүрэнэй түсэбые хаража …иие һайшааһан байна. Гад… …үйлэдбэриин, эд бараанай …ые һайжаруулһанай ба ху…аан болоогүй хэбтэһэн зарим …эглэһэнэй ашаар эд бараае …аймаан болголгын түсэбые … миллион түхэригөөр дээшэ…ай дурадхалые зүб зүйтэйдэ…

… бюджедһээ орохо олзо до… …иллион түхэригөөр дээшэ…ай дурадхал мүн лэ оруу…

…мүнгэ зөөри һомолхо тухай …спубликануудай министрнүү…удэй гүйлтануудые комисси… …үзөөд, союзна республика…жедүүдэй үндэһэн дээрэ гар… …нилээд ехэ болгохо арга …гэжэ тоолоно байһанаа мэ…онно түбүүдые ба хүдэлмэ…үринүүдые болбосон түхэл…одо, больница, һургуули ба …льно-соёл болбосоролой эм…энэлэн һэльбэлгэдэ хэрэгтэй …олон хэрэгсэлэй зүйлнүүдые …алгада нилээд ехэ хэмжээнэй … гаргашалагдаха байна.

… табан жэлтэй жэшээжэ үзэ…үй ехэ мүнгэ зөөри шэнэ та… …туршада хүдөө ажахын капи…үүдые эрхилэлгэдэ һомоггог…алагдаа. Хүдөө ажахын мате…хническэ баазые бэхижүүлхэ …барин үйлэдбэриие улам ехэ … болгохо зорилготойгоор ни…эмжээ ябуулганууд бэелүү…на.

…ин гол фонднуудые, капи…ололгонуудые, ажал хүдэлмэ… …хүсэнүүдые ашаг үрэ ехэ…эглэхэ шухала гэжэ элидхэл… Бүтээгдэһэн зүйлнүүдэй …айжаруулха, ехэ, бага хэрэ…алта, арьбалалта хэжэ байха …гэжэ элидхэлшэ заагаа.

…лэй түсэбүүдые амжалтатай…алгэдэ ажалшадай депутадуу… Соведүүд, тэдэнэй гүйсэд…раанай эмхинүүд онсо ехэ …эхэ байна гэжэ К. М. Гера…хэлдэнь хэлэбэ. Ажахын ба …соёл болбосоролой барилгын … асуудалнуудые шиидхэлгэдэ …үүд эдэбхитэйгээр хабаадаха …ү.

…гын-бюджетнэ ба һалбари…атай комиссинуудай нэмэлтэ …үүлээр сессиин зүблэхэ зүй…хи, хоёрдохи, гурбадахи …е зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. …ин Компартиин ЦК-гай …депутат А. Н. Аксенов түрүү…эбэ. КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдтэй таарaлдуулан зохёогдоһон, Политбюрогоор ба эдэ үдэрнүүдтэ болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленумээр һайшаагдаһан, тиин манай сессиин үзэмжэдэ табигдаһан арадай ажахын шэнэ табан жэлэй түсэбэй проект, тэрэшэлэн 1972 оной түсэб ба бюджедэй проект манай партиин, совет арадай хүсэл эрмэлзэл, хэрэгүүдэй асари ехэ байһые харуулна, марксизм-ленинизмын сурталай гайхамшаг хүсые гэршэлнэ.

СССР-эй Верховно Соведэй комиссинуудай тобшололнуудые хараадаа абажа, табан жэлэй түсэбэй проектые, тэрэшэлэн 1972 оной түсэбэй ба бюджедэй проектые баталха тухай дурадхал депутат оруулаа.

Ендэр дээрэ Таджигай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ депутат **М. Холов** гараба. Ерэхэ жэлэй ба табан жэлэй түсэбэй проектнүүд, тэрэшэлэн 1972 оной бюджет эхинһээ һүүл хүрэтэрөө КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдтэ үндэһэлэнхэй, тиимэһээл коммунизмын материально-техническэ бааза байгуулха зорилготой партиин генеральна хараа шугамые тодорхойлно.

Азербайджанай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **А. И. Ибрагимов** үгэ хэлэхэ зуураа, манай партиин гадаадын политикын онсо аша үрэтэйе, нүлөөлхы хүсэтэйе тэмдэглэбэ. Эдэ үдэрнүүдтэ болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленум КПСС-эй XXIV съездһээ хойшонхи хугасаа соо Центральна Комитедэй уласхоорондын ажал ябуулга тухай КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй элидхэлые зүбшөө гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Съездын баталан абаһан гадаадын политикын программые ажабайдалдаа нэбтэрүүлхэ талаар ЦК-гай Политбюрогой ябуулжа байгаа хүдэлмэриие Пленум бүрин дэмжэн һайшаагаа. Энэ хадаа манай бүхы партиин, бүхы арадай һайшаал мүн. Эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангаха зорилготой партиин политикын хараа шугамые совет арад зонтоёо хамта Азербайджанай ажалшад халуунаар дэмжэнэ гэжэ тэрэ хэлээ.

КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон ороной нефть үйлэдбэрилэгшэд шэнэ табан жэлээ амжалтатайгаар эхилээ. Нефть ба газ үйлэдбэрилхэ гүрэнэй түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдэнэ, үйлэдбэри ашаг үрэ ехэтэй болоно гэжэ СССР-эй нефтиин промышленностиин министр депутат **В. Д. Шашин** үгэ хэлэхэ зуураа онсолон тэмдэглээ. Байгша он соо 372 миллион тонно нефть абтаха байна. Энэнь үнгэрһэн жэлэйхиһээ 23 миллион тонноор ехэ болоно. Шэнэ табан жэлэй туршада нефть ба газаар баян районуудай саашанхи хүгжэлтэ дээрэ министр тодорхойгоор тогтоо.

Узбекистанай компартиин Хорезмскэ обкомой нэгэдэхи секретарь депутат **М. Худайбергенов** юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлэй даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэжэ байһан республикынгаа туйлалтанууд тухай тодорхойгоор тогтон хөөрөө. Республикын арадай ажахын гол һалбари болохо хлопок үйлэдбэрилгэдэ илангаяа ехэ амжалта туйлагдаа. Шэнэ юһэдэхи табан жэлэй һүүл болотор республика жэлдээ 5 миллион тонно хлопок үйлэдбэрилдэг болохо байна.

«Воркутауголь» комбинадай «Капитальная» гэжэ шахтын нэгэдэмэл бригадын бригадир **Ю. П. Бронниковто** үгэ үгтэнэ. Оронойимнай холын хойто зүгэй байгаалиин хүшэр хүндэ эрхэ байдалда нүүрһэ малтагшадай амжалтатайгаар ажаллажа байһан тухай депутат сессидэ мэдээсээ. Юһэдэхи табан жэлэй даабаринуудые саг болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө комбинадай ба хотын хүдэлмэришэд, алба хаагшад хүсэ шадалаа гамнахагүй гэжэ хани нүхэдэйнгөө, Воркутагай ажалшадай нэрэһээ сессидэ хабаадагшадые найдуулһан байна. Үйлэдбэриин ашаг үрые, ажалай бүтээсые эрид дээшэлүүлгын асуудалнууд дээрэ Ю. П. Бронников тодорхойгоор тогтоо.

Казахстанай Компартиин Центральна Комитедэй секретарь депутат **М. Б. Иксанов** ендэр дээрэ гараба. Сесси дээрэ зүбшэгдэжэ байгаа элидхэлнүүд, депутадуудай хэлэһэн үгэнүүд үнгэрһэн табан жэлэй туршада манай арадай туйлаһан гайхамшаг илалтануудые гэршэлнэ гэжэ тэрэ хэлээ. Наймадахи табан жэлэй туршада Казахстанай ажалшадай туйлаһан амжалтанууд дээрэ тогтохо зуураа, республикын экономико иимэ хурдан түргөөр хэзээшье хүгжөөгүй юм гэжэ онсолон тэмдэглээ.

Энээгээр Национальностьнуудай Соведэй заседани дүүрэбэ.

* * *

Союзай Совет ноябриин 25-най үглөөнэй 10 часта СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай заседаниин зал соо суглараба.

Нүхэд **Г. И. Вороновой, В. В. Гришинэй, А. П. Кириленкын, Ф. Д. Кулаковой, Д. А. Кунаевай, Н. В. Подгорнын, М. А. Сусловай П. Е. Шелестын, В. В. Щербицкиин, Ю. В. Андроповой, П. Н. Демичевэй, М. С. Соломенцевой, И. В. Капитоновой, К. Ф. Катушевай** ерэхэдэнь, депутадууд болон айлшад халуун альга ташалгаар угтаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **А. П. Шитиков** заседаниие нээбэ.

Тиигээд Союзай Соведэй саг үргэлжын комиссинуудай бүридэлдэ хубилалтануудые хэхэ тухай Старейшинэнүүдэй соведэй даалгабаряар дурадхал оруулаа.

Хуули һанамжалан дурадхаха комиссиин түрүүлэгшэ депутат **М. С. Соломенцевой** мүнөө РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшээр хүдэлмэрилжэ байһан, тушаалайнгаа ёһоор СССР-эй правительствын бүридэлдэ ородог дээрэһээнь, тэрээниие комиссиин түрүүлэгшын уялгануудһаа сүлөөлхэ гэжэ дурадхагдаба. Хуули һанамжалан дурадхаха комиссиин түрүүлэгшээр КПСС-эй ЦК-гай секретарь депутат **И. В. Капитоновые** һунгаха гэжэ дурадхагдаа.

Эдэ дурадхалнууд бүгэдын дуугаар баталагдаба.

Депутат **Ф. А. Сургановой** СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшоор һунгагдаһан дээрэһээнь, тэрээниие худалдаа наймаанай, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангаха, коммунальна ажахын комиссиин түрүүлэгшын уялгануудһаа сүлөөлхэ гэһэн дурадхал ороо. Тус комиссиин түрүүлэгшээр Пермскэ областиин ажалшадай депутадуудай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ депутат **Б. В. Коноплёвые** һунгаха гэжэ дурадхагдаа. Тэрэшэлэн СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшоор һунгагдаһантайнь дашарамдуулан депутат **А. П. Вадерые** гадаадын хэрэгүүдэй комиссиин гэшүүнэй уялгануудһаа сүлөөлхэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүнээр һунгагдаһан дээрэһээнь, депутат **Г. В. Романовые** барилгын ба барилгын материалнуудай промышленностиин комиссиин гэшүүнэй уялгануудһаа сүлөөлхэ дурадхал ороһон байна.

Эдэ дурадхалнууд бүгэдын дуугаар баталагдаа.

Союзай Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин түрүүлэгшэ депутат **П. А. Розенко** СССР-эй арадай ажахые 1971—1975 онуудта хүгжөөхэ гүрэнэй табан жэлэй түсэб тухай, СССР-эй арадай ажахые 1972 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай, СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджет ба 1970 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай асуудалнуудаар түсэблэлгын-бюджетнэ ба һалбаринуудта хабаатай комиссинуудай нэмэлтэ элидхэл хэбэ.

Юһэдэхи табан жэлэй түсэб хадаа манай обществые экономическа, социальна талаарнь хүгжөөхэ асари ехэ программа, материальна үйлэдбэриин саашанхи ургалтын, арад зоной баян дэлгэр байдалай улам дээшэлэлгын, социалис соёлой хүгжэн һалбаралгын программа болоно.

Союзай Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ ба һалбаринуудта хабаатай комиссинууд СССР-эй арадай ажахые 1971—1975 онуудта хүгжөөхэ гүрэнэй табан жэлэй түсэб, СССР-эй арадай ажахые 1972 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб, СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджет, СССР-эй 1970 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоое союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведэй, СССР-эй министерствэнүүд, албан зургаанууд түлөөлэгшэдтэй хамта хаража үзөө гэжэ тэмдэглэбэ.

Элидхэлшэ энэ табан жэлэй турша соо шиидхэгдэхэ ёһотой асуудалнууд дээрэ саашадаа тогтон хэлээ. Тэдэнэй нэгэниинь — шэнээр хүсэндөө оруулагдаха предприятинуудые ашаглалга болоно. Үйлэдбэреэ үргэлжэ дээрэнь оньһожоруулха, эмхидхэлыень һайжаруулха, хүдэлмэриин болзор хороохо ба шанарыень дээшэлүүлхэ зорилгонууд барилгашадай урда табигдана.

Хото ба хүдөөгэй ажалшад манай Эхэ ороной социально-экономическа хүгжэлтын программые эдэнэй түрэл, тон шухала хэрэгтэ тоолоно. Юһэдэхи табан жэлэй даабаринуудые болзорһоо урид дүүргэхын түлөө арад бүгэдын социалис мүрысөөн орон дотор дэлгэрэнхэй, — гэжэ элидхэлшэ түгэсхэл дотороо хэлэбэ.

Түсэблэлгын бюджетнэ комиссиин нэмэлтэ элидхэлэй һүүлээр зүблэхэ зүйлэй нэгэдэхи, хоёрдохи, гурбадахи пунктнуудаар үгэ хэлэлгэ эхилээ.

Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **В. В. Щербицкий** түрүүлэн үгэ абаба. Арадай ажахын хурдан түргэн хүгжэлтэ, социальна ехэ ехэ асуудалнуудые шиидхэлгэ, коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха замаар манай ороной таһалгаряагүй, найдамтай дабшалга хадаа манай гүрэнэй хүгжэн мандаха угаа ехэ хүсэтэйе, социалис байгуулалтын үндэһөөрөө булюу һайниие, КПСС-эй дотоодын ба гадаадын политикын зүбые баталан гэршэлнэ гэбэ.

Марксизм-ленинизмдэ хододоо үнэн байдаг, Коммунис партиин ба тэрэнэй ленинскэ Центральна Комитедэй хүтэлбэрилхы үүргын, нэрэ хүндын улам ехэ боложо байдаг ушар, КПСС-эй бүхы эмхинүүдэй дайшалхы шадабариин улам дээшэлжэ байдаг ябадал амжалтануудаа туйлалгадамнай шиидхэхы удха шанартай байгаа. Коммунис партиин ленинскэ национальна политика, экономико, соёл ба эрдэм наукые бүхы талаарнь, нягта холбоотойгоор хүгжөөхэ гэжэ манай олон үндэһэ яһатантай агууехэ Эхэ ороной бүхы арадуудай ажабайдалые хэлбэришэгүйгөөр хүгжөөн бадаруулха гэжэ КПСС-эй Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын саг үргэлжэ оролдодог ябадал түсэбүүдэй ба бюджедэй проектнүүд дотор эли тодоор харагдана.

Энэ ушар манай ороной арадуудай эбдэршэгүй хани барисаае бүри ехээр бэхижүүлхэ, бүхы нацинууд болон арад үндэһэтэдэй саашадаа хүгжэн һалбаралгада, 50 жэлэйнь ойе 1972 ондо тэмдэглэхээр бидэнэй бэлдэжэ байһан Совет Социалис Республикануудай Союзые бэхижүүлгэдэ туһа хүргэхэ байха.

Украин арадай экономико, эрдэм болон соёл совет республикануудай аха дүүгэй бүлэ дотор, бүхы ороной экономическа түгэлдэр хүсэндэ түшэглэн, хурдан түргэнөөр хүгжэжэ, улам бэхижэжэ байнхай. Наймадахи табан жэлэй хугасаа соо республикын ажахын бүхы һалбаринууд үнгэрэгшэ табан жэлэйхиһээ үлүү амжалтатайгаар, ашаг үрэтэйгөөр хүгжөөгдөө. Энэ хэрэгтэмнай түсэблэлгын ба экономическа урмашуулгын шэнэ онол арганууд, эрдэм болон техникын туйлалтануудые, түрүү дүй дуршэл үргэнөөр нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлгэ, захиргаанай онол арга нарижуулан һайжаруулга туһа хүргөө, Юһэдэхи табан жэл хүгжэлтымнай хурдан эршые түргэдхэжэ үргэлжэлһөөр.

XXIV съездһээ хойшо КПСС-эй ЦК-гай бэелүүлһэн уласхоорондын ажал ябуулга тухай КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй элидхэлые зүбшэн хэлсэһэн КПСС-эй ЦК-гай Пленум съездын хараалааша гадаадын-политическэ программа бэелүүлхын тула ЦК-гай хэжэ байгаа хүдэлмэриие нэгэ һаналтайгаар һайшаагаа, бүрин дэмжээ гэһэн мэдээсэл соносоод, бүгэдөөрэн сэдьхэлээ ехээр ханаабди гэжэ В. В. Щербицкий онсолон тэмдэглэбэ.

Совет Украинын ажалшад коммунис байгуулалтын асари ехэ түсэбүүдые манай агууехэ Эхэ ороной бүхы арадуудтай хамта амжалтатайгаар бэелүүлхын тула хамаг хүсэеэ элсүүлэн табижа байха гэжэ түгэсхэл дотороо хэлээ.

КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүд Россин Федерациин ажалшадай дунда зохёон байгуулхы эдэбхи үүсхэл шэнээр бадаргаа, — гэжэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо депутат **Н. Ф. Васильев** хэлэбэ. Юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын оной даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө социалис мүрысөөн москвагайхидай, ленинградайхидай үүсхэлээр республика доторнай үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Арадай ажахы хүгжөөлгөөр үнгэрэгшэ табан жэлдэ эхи абаһан эршэ темп улам хурдадхагдажа үргэлжэлһөөр. Промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд байгша онойнгоо арбан һарын түсэбые продукци бүтээн гаргалгын, худалдалгын, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын, продукциин өөрынь үные хямдаруулгын талаар үлүүлэн дүүргээ. Республикын хэдэ хэдэн районуудта сагай уларилай муу байгаашье һаань, колхозууд болон совхозуудай ажалшад үнгэрэгшэ табан жэл соо хуряагдаһанһаа 3 миллион тонноор үлүү ехэ орооһо таряа ургуулжа абаа. Энэ жэлдэ Россин Федераци, бүхы орон соохидол адляар, ехэ алхам хээ.

Россин Федерациин ажалшад эдэнэй урда табигдаһан ехэ зорилгонуудые дүүргэхын тула шухала бүхы юумэ хэхэ гэжэ Верховно Соведые тэрэ найдуулба.

Ленинградай хүдэлмэришэн, С. М. Кировэй нэрэмжэтэ «Электросила» гэжэ нэгэдэлэй токарь-карусельщик, депутат **Ю. К. Сидоров** трибунада гараба. Ленинградайхид, бүхы совет хүнүүдтэл адляар, обществоёо экономическа ба социальна талаарнь хүгжөөхын тула партиин хараалһан түсэбүүдые бүрин һайшаана, эдэниие бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгые өөһэдынгөө тон шухала хэрэгтэ тоолоно гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Үйлэдбэриин түрүүшүүлэй бүхэсоюзна зүблөө зарлахые депутат дурадхаа. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхын түлөө хүдэлөөе бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, бүгэдэ арадай социалис мүрысөөндэ шэнэ удха нэбтэрүүлхэ шухала гэжэ Ю. К. Сидоров онсолон тэмдэглэнэ.

Башкирай арад зон КПСС-эй Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын дотоодын ба гадаадын политикые, ажал ябуулгые нэгэ һаналтайгаар дэмжэн һайшаана. Манай автономито республикын ажалшад арадуудай хани барисаата, нэгэдэмэл бүлэ доро жагсанхай, партиин XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлжэ байна гэжэ КПСС-эй Башкирай обкомой нэгэдэхи секретарь **М. З. Шакиров** хэлэбэ.

Моссоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ депутат **В. Ф. Промысловто** үгэ үгтөө. Москвагай ажалшад, манай бүхы арадтал адляар, КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдһээ эшэ үндэһэтэй политическэ, ажалай түгэс дэбжэлтээр нэбтэрэнхэй байна. Шэнэ табан жэлэй түрүүшын оной даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө хүсэ шадалаа гамнангүй тэмсэнэ. Ниислэл хотын промышленность продукци худалдаха арба һарынгаа программые октябриин 25-да дүүргээ һэн. Үйлэдбэриин ба ажалай бүтээсын ургалта түсэбтэ даабаринуудһаа үлүү гаранхай гэжэ тэмдэглэбэ.

В. Ф. Промыслов хотынгоо табан жэлэй түсэбэй проект тухай хэлэхэдээ, энэмнай партиин Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын һаяхан һайшааһан, ниислэл хотые хүгжөөхэ генеральна шэнэ түсэб бэелүүлгын шухала шата болоно. Москвае хүгжөөхэ генеральна түсэб тухай тогтоолые, ниислэлэй түүхэдэ шэнэ хуулаһа нээһэн КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые москвагайхид ехэ баяртайгаар угтаа. Москвае жэшээтэ коммунис хото болгохо гэжэ КПСС-эй XXIV съезд дээрэ хээшэ элидхэл дотороо КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй табиһан зорилгые хотын ажалшад бүхы совет арадай туһаламжатайгаар амжалтатай дүүргэхэ байха,— гэжэ В. Ф. Промыслов хэлэнэ.

КПСС-эй Владимировска обкомой нэгэдэхи секретарь депутат **М. А. Пономарёв** үгэ хэлээ. Владимировска областиин ажалшад юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын оной түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлэнхэй гэжэ сессидэ элидхэбэ.

Техническэ дэбжэлтэ түргэдхэхэ, үйлэдбэреэ улам нарижуулан һайжаруулха, шэнэ техникэ ба технологи нэбтэрүүлхэ, ажалай эмхидхэл һайжаруулха асуудалнуудта тэрэ онсо анхарал хандуулаа.

Газова промышленностиин министр депутат **А. К. Кортунов** үгэ хэлэхэдээ, газова промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXIV съездын табиһан зорилгонуудай асари ехэ, орёо байһые ойлгоно, эдэниие бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн зорюулжа байна гэжэ мэдүүлбэ.

КПСС-эй Дагестанай обкомой нэгэдэхи секретарь депутат **М. И. Умаханов** үгэ хэлэхэдээ, манай партиин ленинскэ гадаадын-политическэ хараа бодолой тон зүбые, бата бэхи эб найрамдалай түлөө, уласхоорондын аюулгүй байдалай түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэхэ тухай XXIV съездын тодорхойлон хараалһан программын мэргэн байһые һүүлэй үеын хэрэгүүд үнэншэмэ тодоор баталан гэршэлээ гэжэ тусхайлан тэмдэглэбэ.

Наримановай нэрэмжэтэ Азербайджанай медицинскэ институдай проректор депутат **З. Т. Кулиева** партиин XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ Азербайджанай хото, хүдөөгэй ажалшадай туйлаһан амжалтанууд тухай хөөрөө.

Депутат З. Т. Кулиева Каспиин далайн баялигуудые зүбөөр ашаглаха зорилгонууд тухай мүн лэ хэлэбэ.

Бидэнэй зүбшэжэ байгаа табан жэлэй түсэбэй проект манай орон доторхи бүхы арадуудай үндэһэн зорилгонуудта харюусана, — гэжэ Туркмениин ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ депутат **А. М. Клычев** мэдүүлбэ. Тиихэтээ хамта СССР-эй арадай ажахые 1971—1975 онуудта хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые, табан жэлэй хоёрдохи жэлэй түсэб ба бюджедые баталха гэһэн дурадхал дэмжээ.

Союзай Соведэй заседани энээгээр дүүрэбэ.

***

Национальностьнуудай Совет ноябриин 25-най 15 часта Кремль соо, СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай зал дотор хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлбэ.

Заседанинуудые Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо депутат **Е. З. Залиев**; забһарлалгын һүүлээр — Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **Я. С. Насриддинова** хүтэлбэрилөө. Депутадууд Киргизэй ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **А. С. Суюмбаев**, Литвагай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **И. А. Манюшис**, Украинын КП-гэй Ворошиловградска обкомой нэгэдэхи секретарь **В. В. Шевченко**, Молдавиин ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **П. А. Паскарь**, Тюменскэ областиин Ханты-Мансийск хотын хүдэлмэришэн залуушуулай 1-дэхи дунда һургуулиин һуралсалай таһагые даагша **Р. Н. Ядрошникова**, СССР-эй хүдөө ажахын министр **В. В. Мацкевич**, Латвиин ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **Ю. Я. Рубэн**, Кавказай түмэр харгын начальник **Г. И. Кадагидзе**, Эстониин ССР-эй «Винни» гэжэ опорно-жэшээтэ совхоз-техникумэй директор **Х. П. Калласте**, Армениин КП-гэй Ереванска обкомой нэгэдэхи секретарь **Л. П. Гарибджанян**, Далайн Флотой министр **Т. Б. Гуженко**, КПСС-эй Чечено-Ингушай обкомой нэгэдэхи секретарь **С. С. Апряткин**, Туркмениин ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Б. Ф. Бурашников** гэгшэд үгэ хэлээ.

Национальностьнуудай Совет «СССР-эй арадай ажахые 1971—1975 онуудта хүгжөөхэ гүрэнэй табан жэлэй түсэб тухай, СССР-эй арадай ажахые 1972 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай», мүн «СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджет тухай, СССР-эй 1970 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай» элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгээ энээгээр дүүргэбэ.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси ноябриин 26-да хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ.

(ТАСС).

ШАГНАЛНУУД БАРЮУЛАГДАБА

Кремль соо ноябриин 25-да СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. В. Подгорный СССР-эй Верховно Соведэй бүлэг депутадууд — союзна республикануудай компартинуудай ЦК-гай, КПСС-эй крайком болон обкомуудай нэгэдэхи секретарьнуудта, союзна республикануудай Верховно Соведүүдэй Президиумэй түрүүлэгшэнэр ба Министрнүүдэй Соведүүдэй түрүүлэгшэнэртэ, СССР-эй Министрнүүд болон партийна ба советскэ хүтэлбэрилхы бусад хүдэлмэрилэгшэдтэ табан жэлэй түсэбые дүүргэхэ хэрэгтэ габьяатай байһанайнь түлөө, тэрэшэлэн СССР-эй бүлэг элшэн сайдуудта Ленинэй орден, Октябриин Революциин, Ажалай Улаан Тугай орденуудые барюулба.

Ажал ябуулгадань үндэр сэгнэлтэ үгтэһэнэйнь түлөө шагналда хүртэгшэд КПСС-эй ЦК-да, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, Советскэ правительствада үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэжэ, юһэдэхи табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ талаар партиин XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа таргаха байһанаа найдуулба.

Н. В. Подгорный шагналда хүртэгшэдые хани халуунаар амаршалжа, КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые, шэнэ табан жэлэй түсэб дүүргэлгэдэ тэдэнэй ажал ябуулгын удха шанарые онсо тэмдэглэн, элүүр энхэ, золтой гаргалтай ябахыень тэдэндэ хүсэһэн байна.

(ТАСС).

Педагогикын хоёр шэнэ центр

МОСКВА. (ТАСС). СССР-эй Педагогикын наукануудай академи педагогикын шэнэ хоёр центр Эрхүү ба Алма-Атада байгуулхань. Сибириин эрдэмтэд хүдөө нютагуудай ба багахан городуудай һургуулинуудай хүдэлмэридэ гол анхаралаа хандуулдаг болохонь. Алма-Атын педагог-эрдэмтэдэй шэнжэлгэ олон яһатанай үхибүүдэй һурадаг һургуулинуудай хүдэлмэриие һайжаруулгада туһалха байна.

ДЮСЕЛЬДОРФ. (ТАСС). Рурай промышленна ехэ түб—Дюссельдорфдо Германиин Коммунис партиин съезд ноябриин 25-да хүдэлмэреэ эхилээ. Германиин Коммунис партиин Түрүүлэгшэ К. Бахман съезд нээжэ Баруун Германиин коммунистнуудай съезддэ ерэһэн хариин 22 ороной коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай делегацинуудые амаршалһан байна. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи партийна шалгалтын комитедэй түрүүлэгшэ А. Я. Пельшээр толгойлогдоһон КПСС-эй делегациие делегадууд нэрьемэ альга ташалгаар угтаа.

ГКП-гэй СЪЕЗД

Эссендэ болоһон съездһээ хойшонхи тоосоото үе соохи Германиин компартиин ажал ябуулга тухай элидхэл ГКП-гэй Түрүүлэгшэ К. Бахман хээ.

Съезд дээрэ КПСС-эй делегациие толгойлогшо, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи партийна шалгалтын комитедэй түрүүлэгшэ А. Я. Пельше үгэ хэлэжэ. КПСС-эй ЦК-гай амаршалга съездэ уншаад, ГКП-гэй Дюссельдорфско съездэ КПСС-эй Центральна Комитедэй бэлэг—Владимир Ильич Ленинэй бюст бариа.

КПСС-эй делегациие толгойлогшо ФРГ-гэй хүдэлмэришэн ангиин ба ажалша бүхы хүн зоной хэрэгэй түлөө һайн һайхан тэмсэлдээ ехэ амжалта туйлахыень Баруун Германиин бүхы коммунистнуудта хүсөө.

ФРГ-гэй канцлерай орлогшо ба гадаадын хэрэгүүдэй министр Москва ерэбэ

Совет правительствын уряалаар Германиин Федеративна Республикын канцлерай орлогшо ба гадаадын хэрэгүүдэй министр Вальтер Шеель гэгшэ ноябриин 25-да албанай хэрэгээр Москва ерэбэ.

(ТАСС).

ООН-до тараагдаба

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). СССР-эй ООН-ой дэргэдэхи саг үргэлжын түлөөлгэтэ эмхи КПСС-эй XXIV съездын һүүлээр КПСС-эй ЦК-гай уласхоорондын ажал ябуулга тухай КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоолой текст эндэ тарааба.

АРАД ПАРТИ ХОЁР НЭГЭ

ПРАГА. (ТАСС). Ниислэлэй Ю. Фучигай нэрэмжэтэ амаралтын парк соо һунгалтын урда тээхи суглаан боложо, КПЧ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ЧССР-эй национальна фронтын ЦК-гай түрүүлэгшэ Г. Гусак һунгагшадай үмэнэ үгэ хэлээ.

Политическэ ба үйлэдбэриин эдэбхи, обществын бүхы хүн зоной нэгэдэлэй үндэр хэмжээн, нийтын ажабайдалай һайжаралгаар хүн зоной урмашалга хадаа Чехословакиин мүнөөдэрэй ажабайдалай онсо илгаа болоно. Республикын ажалшан арад зоной дийлэнхи олонхинь мүнөө Чехословакиин Коммунис парти, национальна фронтые тойрон нягтаар жагсанхай.

Республикын түлөөлэлгын органуудта болохо һунгалтада бэлэдхэл Чехословакиин арадые, бүхы хүн зониие бүри нягта жагсаалтай болохо хэрэгтэнь ехээр туһалаа гэжэ Г. Гусак үгынгөө түгэсхэлдэ тэмдэглээд, КПЧ-гэй ба ЧССР-эй национальна фронтын программые бэелүүлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсахыень бүхы ажалшадые уряалһан байна.

СССР-эй 1972 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ
СССР-эй 1970 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕДЭЙ ГҮЙСЭДХЭЛ ТУХАЙ

СССР-эй финансын министр депутат В. Ф. ГАРБУЗОВАЙ элидхэлhээ

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXIV съезд ороной экономическа, социальна хүгжэлтын ойрын гол шэглэлнүүдые тодорхойлhон, юhэдэхи табан жэл дотор бэелүүлэгдэхэ ажахын ба соёлой байгуулалтын үргэн программа хараалhан байна гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Манай обществые экономическа талаарнь хүгжөөхэ хэрэгтэ туйлагдаhан хэм хэмжээн хадаа социалис үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөhэнэй, ашаг үрыень дээшэлүүлhэнэй, научно-техническэ дэбжэлтэ туйлаhанай, ажалай бүтээсын ургалтые түргэдхэhэнэй үндэhөөр, арад зоной баян дэлгэр, болбосоронгы байдал нилээд дэбжээлгые табан жэлэй түсэбэй гол зорилго болгон табиха арга олгоо.

«Ажалшадай баян дэлгэр байдал нилээд ехээр hайжаруулгые юhэдэхи табан жэлэй гол зорилго болгон табихадаа, ерэхэ табан жэл соохи манай ажал ябуулгые тодорхойлхоhоо гадна, мүн бүри ехэ хугасаада ороной ажахы хүгжөөхэ юрэнхы хараа шэглэл тодорхойлхо байhыень Центральна Комитет хараада абана» гэжэ манай партиин Центральна Комитедэй Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев хэлээ hэн.

Партиин XXIV съездын шиидхэбэринүүдээр зоригжоhон совет хүнүүд, социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлэн, юhэдэхи табан жэлэй түрүүшын онние амжалтатайгаар дүүргэжэ байна.

Энэ жэлдэ промышленна үйлэдбэри түсэбөөр хараалагдаhанhаа үлүү хэмжээтэйгээр хүгжэжэ байнхай. Түсэбhөө гадуур 5 миллиард үлүүтэй түхэригэй промышленна продукци үйлэдбэрилэгдэхэ ба худалдагдаха. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин өөрын үные хямдаруулха, ашаг олзо ехэ болгохо даабаринууд үлүүлэн дүүргэгдэнэ.

Энэ жэлдэ социалис хүдөө ажахын талааршье горитой амжалтанууд туйлагдаа. Ороной хэдэ хэдэн районуудта сагай уларилай муу байгаашье hаань, колхозууд болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд ороohо таряанай, хлопогой, бусад ургамалнуудай hайн ургаса хуряажа абаhан байна. Мал ажалай продуктнуудые бэлэдхэхэ түсэбүүд амжалтатайгаар дүүргэгдэнэ. Эдэмнай хүдөө ажахын материал болон техническэ хэрэгсэлнүүдээр хангалга улам hайжаруулха, колхозно, совхозно үйлэдбэриие хүтэлбэрилгын хэрэг hайжаруулха ябадалтай олон талаараа холбоотой.

КПСС-эй XXIV съездын тодорхойлон хараалhан, арад зоной баян дэлгэр байдал улам hайжаруулха программа сэхэ шууд бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ В. Ф. Гарбузов тэмдэглэбэ. Мүнөө жэлдэ түмэр замай транспортын хүдэлмэрилэгшэдэй, мүн ороной олохон районой хүдөө ажахын механизаторнуудай салин хүлhэн дээшэлүүлэгдээ, үндэр наhатай хүдэлмэришэд ба алба хаагшадай абадаг бага пенсинүүдэй хэмжээн, колхознигуудай абадаг пенсинүүд нэмээгдээ, арадай хэрэглэлэй олохон эд товарай розничо үнэ сэн хямдаруулагдаа. Хүн зоной мүнгэн олзонь 1971 ондо 13,8 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 7,2 процентээр нэмэхэ, түсэбөөр хараалагдаhанhаа ехэ болохо байха. Ажалшадай социальна ба соёлой эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгада зорюулдаг гүрэнэй гаргашанууд 4,6 миллиард түхэригөөр нэмэхэ.

Хүн зоной ажабайдалай улам hайжарhан ушар эдеэ хоолой зүйлнүүдые, эд бараа худалдалгын нилээд ехээр нэмэhэн ябадалhаа харагдана. Розничо худалдаа наймаан 1971 ондо 7,2 процентээр нэмээ. Гэр байрын, соёлой ба ажаhуудалай барилга ехэ дэлисэ далайсатайгаар хэгдэжэ үргэлжэлөө. Энэ жэлдэ совет хүнүүд 2 миллион үлүүтэй, болбосон шэнэ байрануудые абахань. Хүн зоной ажаhуудалай эрилтэ хэрэглэмжэ бүри хүсэд дүүрэнээр хангагдадаг болонхой.

1971 оной гүрэнэй бюджет иимэ хэмжээтэйгээр гүйсэдхэгдэхэ гэбэл: олзо оршын талаар—166,3 миллиард түхэриг гэхэ гү, али 101,3 процент, гаргашын талаар—165,1 миллиард түхэриг гэхэ гү, али 100,7 процент болохо. Олзо оршомнай гаргашаhаа 1,2 миллиард түхэригөөр дээшэ байха. Бүхы союзна республиканууудай бюджедүүд дүүргэгдэжэ байнхай.

Байгша оной арадай ажахын түсэбэй ба бюджедэй гүйсэдхэл юу харуулнаб гэхэдэ, партиин XXIV съездын тодорхойлон хараалhан, ороной экономическа ба социальна хүгжэлтын программа амжалтатайгаар бэелүүлэгдэжэ байна. Энэмнай 1972 оной түсэбтэ табан жэлэй хойрдохи жэлэйнь хэмжээ ябуулганууудые бэелүүлхэ hайн үндэhэ hуури хангана.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр А. Н. Косыгинай элидхэлэй ёhоор, СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэбэй проект хадаа XXIV съездэдэ КПСС-эй ЦК-гай хэлэн тоосоото элидхэл дотор, съездын Резолюци ба Директивэнүүд соо тодорхойлогдоhон заабаринуудтай бүрин зохилдуулагдажа табигданхай гэжэ элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджет экономикоё хүгжөөхэ, арад зоной баян дэлгэр байдал улам hайжаруулха, ороной оборонэ хамгаалха хүсэ шадал бэхижүүлхэ асуудалнуудаар ерэхэ жэлдэ хараалагдаhан хэмжээ ябуулганнуудые шухала хэрэгтэй мүнгөөр хангаха юм.

СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджедэй олзо оршонь 173,7 миллиард түхэриг, гаргашань — 173,5 миллиард түхэриг байхаар, олзонь гаргашаhаа 0,2 миллиард түхэригөөр дээшэ болохоор хараалагдана.

Энэ жэлдэ гүйсэдхэгдэхөөр хүлеэгдэжэ байhантай жэшэбэл, бюджедэй гаргашань 5,1 процентээр нэмэжэ, иимэ хэмжээтэй болохо:

(миллиард түхэригөөр)

	1971 он түсэб	1972 он проект
Арадай ажахын	77,0	82,6
Социальна, соёлой хэмжээ ябуулганууд	58,5	62,9
Ороноо хамгаалга	17,9	17,9
Албан захиргаан	1,7	1,7

КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдтэй зохилдуулжа, арад зоной баян дэлгэр байдал улам hайжаруулха, хэдэ хэдэн ехэ хэмжээ ябуулганууудые бэелүүлхэ хэрэгтэ зорюулжа, 4,8 миллиард түхэриг табихаар хараалагдаа гэжэ В. Ф. Гарбузов мэдээсэбэ.

Салин хүлhэнэй доодо захань 1972 оной турша соо hарын 70 түхэриг болгогдохо. Тиихэтэй хамта Холын хойто зүгэй районуудтахи, тэдээнтэй адлидхагдаhан нютагуудтахи, Европын хойто зүгтэхи, Алас-Дурнадахи, Зүүн ба Баруун Сибирьтэхи, Ураалдахи үйлэдбэриин hалбаринуудай дундуур түлөөhэ абадаг хүдэлмэришэд ба алба хаагшадай салин хүлhэнэй хэмжээнүүд дээшэлүүлэгдэхэ. Ороной дурсагдаhан районуудта эдэ хэмжээ ябуулганууудай бэелүүлэгдэхэтэй хамта, hарадаа 70 түхэриг хүрэтэр салинтай хүдэлмэришэд ба алба хаагшадай салингhаа налогууд абтахаяа болихо, 90 түхэриг хүрэтэр салин хүлhэ абагшадай алба налог гурбанай нэгэ хубиhаа үлүүгээр хороогдохо.

1972 оной сентябриин 1-hээ хойшо бүхы орон доторхи багшанар ба врачнарай салин хүлhэн дунда жэшээгээр 20 тухай процентээр, hургуулиин наhа гүйсөөгүй үхибүүдэй эмхи зургаанай хүмүүжүүлэгшэдэйхи бүри ехээр нэмээгдэхэ байха.

1972 оной сентябриин 1-hээ хойшо дээдэ hургуулинуудай студентнэрэй стипенди дунда зэргээр 25 процентээр, тусхай дунда hургуулинуудай hурагшадайхи—50 процентээр нэмэхэ: тэрэшэлэн дээдэ hургуулинуудай ба эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаануудай аспирантнуудай стипендиин хэмжээн нэмэхэ.

Ниитын үйлэдбэриин ба национальна доходой хурдан түргэнөөр хүгжэн дээшэлhэнэй үндэhөөр совет хүнүүдэй байдал улам hайжарна. 1972 ондо арадай ажахын hалбаринуудые саашадаа техникээр хангаха, ниитын үйлэдбэриин тэнсүүри тааралдал hайжаруулха, хүдөө ажахын ба арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг hалбаринуудые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ нилээд ехэ мүнгэн табигдаха.

Ерэхэ жэлдэ арадай ажахы хүгжөөхэ хэрэгтэ бюджедэй мүнгэнhөө, предприятинуудай өөрын зөөриhөө, банкнуудай урьhа зээлиhээ 169,8 миллиард түхэриг гэхэ гү, энэ жэлэй гаргашаhаа 10,2 миллиард түхэригөөр ехэ мүнгэн гаргагдаха.

Материальна үйлэдбэриин хэрэгүүдтэ, совет хүнүүдэй байдал улам hайжаруулха ябадалда бүри ехээр нүлөөлдэг болоhон эрдэм наукада зорюулжа hомологдодог мүнгэн 1972 ондо нилээд ехээр нэмэхэ. Эрдэм наукада зорюулагдадаг гаргаша 8,8 процентээр дээшэлжэ, 14,4 миллиард түхэриг болохо.

Табан жэлэй түсэбөөр хараалагдаhанай ёhоор, социалис предприятинуудай нөөсын нилээд ехээр нэмэhэнэй үндэhөөр арадай ажахы ба соёл культура хүгжөөхэ программа бэелүүлэгдэхэ болоно. Бюджедэй олзо оршын гол хубинь—157,7 миллиард түхэриг гэхэ гү, али тэрэнэй ниитэ хэмжээнэй 90,8 процентнь 1972 ондо социалис ажахыhаа орохо. Эдэ олзо оршонууд иимэ зүйлнүүдhээ бүридхэхэ гэбэл:

(миллиард түхэригөөр)

	1971 он түсэб	1972 он проект
Гүрэнэй предприятинуудай ашаг олзоhоо орохо түлөөhэнүүд	54,8	60,7
Эрьесын налог	54,2	57,4
Социальна страхованиин талаар гүрэнэй предприятинуудай ба эмхинүүдэй оруулха түлбэринүүд, гадаадын худалдаа наймаанhаа орохо мүнгэн, колхозуудай олзын налог ба бусад олзо оршонууд	37,1	39,6

Үйлэдбэрээ үргэдхэhэнэй, ниитын ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй, продукциин өөрын үные хямдаруулhанай үндэhөөр предприятинуудай ба ажахын эмхинүүдэй ашаг олзые саашадань бүри ехэ болгохо гэжэ 1972 оной түсэб ба бюджет дотор хараалагданхай. Арадай ажахын бүхы hалбаринуудай ашаг олзын ниитэ хэмжээн 98,0 миллиард түхэриг байхаар тодорхойлогдоо, энэмнай мүнөө жэлэйхиhээ 9,9 процентээр нэмэхэ болоно. Үйлэдбэри хүгжөөхэ, материальна урмашуулгын фонднуудые бии болгохо хэрэгтэ зорюулжа, бүхы ашаг олзын 41 процент предприятинуудай мэдэлдэ үгтэхэ.

Арадай ажахын түсэб дотор хараалагдаhан үйлэдбэрилгын, эд товарнуудые худалдалгын хэмжээе үндэhэ болгон, эрьесын налог (сасуудхамал эрхэ байдалда) 2,8 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 5,2 процентээр нэмэхэ.

Хүн зонhоо татагдаха налогууд салин хүлhэнэй фондын талаар хараалагдаhантай зохилдуулагдан, налогуудай болюулагдахаар, бага болгогдохоор хараалагдаhые үндэhэ болгон, 15 миллиард түхэригэй хэмжээтэй байха гэжэ СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджет дотор хараалагдаа. Хүн зонhоо татагдаха налогуудай удельнэ хэмжээн бюджедэй олзо оршо дотор 8,6 процент болохо.

Гадаадын оронуудтай СССР-эй тогтооhон экономическа ба соёлой холбооной үргэн хүгжэлтэ бюджет дотор бэелэлээ олонхой. Социалис оронуудтай харилсаан СЭВ-эй XXV сессиин баталан абаhан программатай, СЭВ-эй гэшүүн оронуудай хани холбооe улам гүнзэгырүүлхэ ба нарижуулан hайжаруулха, социалис ёhоной экономическа харилсаа хүгжөөхэ нэгэдхэмэл программатай зохилдуулагдан хүгжөөгдэхэ.

СССР-эй гүрэнэй бюджет хадаа зохёон байгуулхы амгалан ажалай бюджет болоно. Совет арадай баян дэлгэр байдалые нилээд hайжаруулха, арадай ажахын бүхы hалбаринуудые саашадань хүгжөөхэ зорилготой Коммунис партиин, Советскэ правительствын ленинскэ политика бюджет дотор бэелэлээ олонхой.

КПСС-эй XXIV съезд манай промышленностиин үмэнэ ехэ, харюусалгатай зорилгонуудые табиhан байна гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Промышленностиин хүгжэлтын гол шэглэлынь — үйлэдбэриин дэлисэ болон шанарые бүри ехэ болгохо, ашаг үрыень улам дээшэлүүлхэ ябадал болоно. Промышленностиин хүгжэлтэ арадай бүхы ажахын индустриальна үндэhэ hууриень үргэдхэхэ ба парижуулан hайжаруулха, хүн зоной ажаhуудалай эрилтэ хэрэглэмжэ бүри хүсэд дүүрэнээр хангаха ёhотой. Энээнтэй зохилдуулан, промышленна үйлэдбэриин бүридэлые зохисотойгоор хубилгаха, хэрэглэлэй зүйлнүүдые бүтээдэг үйлэдбэриин, техническэ дэбжэлтэ түргэдхэдэг hалбаринуудые бүри хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ гэжэ 1972 оной түсэб ба бюджет дотор хараалагдана.

Промышленностиие мүнгөөр хангахын тула 1972 ондо бюджедэй мүнгэнhөө, предприятинуудай өөhэдынь зөөриhөө, банкнуудай урьhа зээлиhээ 87,0 миллиард түхэриг гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ 9,6 процентээр ехэ мүнгэн табигдаха. Ороной экономическа хүсэ шадалай, арад зоной баян дэлгэр байдалай ургалтын үндэhэ hуури болодог байhан, болохошье хүндэ индустри хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. Хүндэ индустриие хүгжөөхэ хэрэгтэ 71,5 миллиард түхэриг гэхэ гү, али 9,5 процентээр ехэ мүнгэн табигдаха байна.

Хүнгэн ба эдеэ хоолой, нютагай промышленностиие, хүн зоной ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангадаг hалбаринуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ hомологдодог мүнгэн нилээд ехээр нэмээгдэхэ. Хүндэ индустриин предприятинуудаар арад зоной хэрэглэлэй эд товар бүтээн гаргалгые улам үргэдхэхын тула шухала мүнгэ зөөри табигдахаар хараалагдана.

Транспорт ба хэлхээ холбооe бүхы талаарнь хүгжөөлгэдэ бюджедhээ, ажахын өөhэдэйнь мүнгэн зөөриhөө 1972 ондо 14,5 миллиард түхэриг гэхэ гү, али байгша он соохиhоо 1,1 процентээр үлүү ехэ мүнгэн гаргашалагдаха гэжэ В. Ф. Гарбузов мэдээсээ.

Эрдэм ба техникын туйлалтануудые үйлэдбэриин бүхы hалбаринуудта үргэнөөр нэбтэрүүлhэнэй үндэhөөр ажалай бүтээсын ургалтые хурдадхаха, үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхэ, нөөсэ бии болгохо арга боломжо хангаха хэрэгтэй гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. 1972 ондо хараалагдаhан промышленна продукциин ургалтын 86 процентнь ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй үндэhөөр туйлагдаха.

Ажалай бүтээсые саашадань улам дээшэлүүлхэ, материальна хэрэглэмжын зүйлнүүдые аша үрэтэйгээр хэрэглэхэ түсэбөөр хараалагдаhан хэмжээ ябуулганууд 1972 оной туршада промышленна продукциин өөрын үные 1,1 процентээр хороохо байна. Үйлэдбэриин хэмжээе дээшэлүүлhэнэй, продукциин өөрын үнэ хямдаруулhанай ашаар манай ороной промышленность дүн хамта 62,8 миллиард түхэриг олзо доход оруулха байна. Энэнь үнгэрhэн жэлдэ оруулагдаhанhаа 12 процентээр дээшэ болоно.

Мүнөө байгуулагдажа эхилhэн үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд ба комбинадууд манай промышленностьдахи техническэ дэбжэлтын хэрэгые хурдадхалгада үргэн арга боломжонуудые нээнэ. Ажалшадые экономическа урмашуулгын фонднууд түсэбөө тоогой ба шанарай талаарнь дүүргэлгэдэ онсо ехэ удха шанартай боложо байна. 1972 оной турша соо экономическа урмашуулгын фонднуудта түсэбөөр хараалагдаhан олзо доходhоо, промышленностиин ба арадай ажахын бусад hалбаринуудай амортизациhаа оруулагдаха мүнгэнэй хэмжээн 17 миллиардhаа дээшэ болохо. Байгша онойхитой жэшэбэл, энэнь 2 миллиард түхэригөөр дээшэ болоно. Энэ ехэ мүнгэ зөөри аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэгдэхэ ёhотой.

В. Ф. Гарбузов хүдөө ажахын үйлэдбэри хүгжөөлгын асуудалнуудта элидхэл соогоо горитой анхарал хандуулба. Арад зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжые эдеэ хоолой зүйлөөр, промышленностиие — түүхэй эдээр дутамаггүй хангаха зорилготой хүдөө ажахые хүгжөөлгын холын хараата, комплексно программа Коммунис партимнай зохёон бэелүүлжэ байна гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие али бүхы талаарнь шанаржуулгын, ашаг үрэ ехэтэй болгохо үргэн программа бэелүүлхэ хэрэгтэ, тэрэшэлэн хүдөө ажахын материальна ба техническэ баазые бэхижүүлхэ хэрэгтэ зорюулагдан, нилээд ехэ мүнгэ зөөри hомологдоно. Хүдөө ажахые 1972 ондо хүгжөөхын тула бюджедhээ, совхозууд ба хүдөө ажахын бусад предприятинуудай өөhэдэйнь мүнгэ зөөриhөө 27,6 миллиард түхэриг зорюулагдаха. Тэрэниие 1971 онойхитой жэшэхэдэ, 10,2 процентээр дээшэ болоно.

Хүдөө ажахые капитальна хүдэлмэридэ гүрэнэй зүгhөө hомологдохо мүнгэнэй хэмжээн 1972 ондо 14,5 миллиард түхэригтэ хүрэхэ байна. Энэнь байгша онойхиhоо 1,6 миллиард түхэригөөр дээшэ болоно. Энээнhээ гадна, колхозууд өөhэдынгөө, СССР-эй Гөсбанкын кредитүүдhээ капитальна барилгада 8,4 миллиард түхэриг гаргашалха юм.

Хүдөө ажахыда үгтэхэ машина, техникын, запасной частьнуудай, минеральна үтэгжүүлэгнүүдэй хэмжээн нилээд дээшэлхэ. Колхоз ба совхозуудые материально-техническэ талаарнь хангадаг «Союзсельхозтехника» гэжэ бүхэсоюзна нэгэдэлэй эд бараанай эрьесын юрэнхы хэмжээн 1972 ондо 8,2 процентээр дээшэлжэ, 13,2 миллиард түхэригтэ хүрэхэ байна.

1972 ондо совхозууд 5 миллиард түхэригэй хэмжээнэй олзо доход оруулха юм. Тэрэнэй 4,5 миллиард түхэригhөө үлүүнь совхозуудай үйлэдбэриие үргэдхэхэ хэрэгтэ зорюулагдаха, фонднуудта нэмэлтэ болгогдон үгтэхэ байна. Ерэхэ жэлдэ совхозууд страховой фондын, ажахые үргэдхэлгын ба бэхижүүлгын фондын, тэрэшэлэн олзо доходhоо үлэhэн сүлөө мүнгэ зөөри гэхэ мэтэhээ бүридэhэн 2,4 миллиард түхэригэй хэмжээтэй нөөсэ мүнгэн зөөритэй байха болоно.

1972 оной түсэб ба бюджет дотор капитальна барилга хэхэ нилээд ехэ программа хараалагдаhхай гэжэ элидхэлшэ үргэлжэлүүлбэ. Гүрэнэй талаhаа хэгдэхэ капитальна hомололгын юрэнхы хэмжээн дүн хамта 79,5 миллиард түхэриг байжа, мүнөө жэл hомологдоhон мүнгэнhөө 5,3 процентээр дээшэ гараха. Тиихэдэ централизованно капитальна hомололгын (тэрэ тоодо барилгын эрьежэ байдаг мүнгэ зөөриин ургалта орон) дүн хамта 67,0 миллиард түхэриг хүрэхэ байна. Тэрэ тоодо гүрэнэй бюджедhээ 31,5 миллиард түхэриг гаргашалагдаха.

Арадай ажахые 1972 ондо хүгжөөхэ түсэбэй ёhоор, капитальна hомололгодо табигдаха мүнгые хубаарилга хадаа ниитын үйлэдбэриин hалбаринуудай хоорондохи тэнсүүриие hайжаруулха, научно-техническэ дэбжэлтые хурдадхаха, үргэн ниитын хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ hалбаринуудай материальна баазые бэхижүүлхэ хэрэгые хангаха байна.

1972 ондо гэр байрын барилга үргэн далайсатайгаар хэгдэхэ байна. Ерэхэ жэлдэ гэр байрын барилгада дүн хамта 14,6 миллиард түхэриг гаргашалагдаха юм. Тэрэнэй ашаар бүхыдөө 115 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра ашаглалгада үгтэхэ.

Гэр байра барилгын хэрэгтэ гаргашалагдадаг капитальна hомололгын аша үрэтэй байхын тула барилгын хэрэг эрхилэлгые эрид hайжаруулха шухала. Арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэбые ба 1972 оной бдюжедые хаража үзэхэ үедөө КПСС-эй ЦК-гай Политбюро барилгын саг болзорые ба үнэ сэнгые хороохо, проект зохёолгын хэрэгые шанаржуулха, хэрэглэгдэн ашаглагдаха болоhон объектнүүдтэ мүнгэ зөөри, бусад зүйлнүүдые саг болзор соонь, хэрэгтэй хэмжээн соонь үгэжэ байха шухала гэжэ заагаа. Тэрэшэлэн шэнэ предприятинуудые ашаглалгын ба мүнөө бии байгаа предприятинуудые шэнэдхэн hэлбэлгын талаар түсэбүүд зайлашагүйгөөр дүүргэгдэхэ ёhотой.

Зарим министерство ба албан зургаануудай капитальна hомололгынгоо хэрэгые буруу түсэблэhэнhөөнь уламжалан, олохон барилганууд дээрэ тодхогдоогүй машина, түхеэрэлгэнүүд хэрэглэгдэнгүй хэбтэнэ. 1972 оной түсэб ба бюджет дотор 1,6 миллиард түхэригэй хэмжээтэй мүнгэ зөөри барилгын дотоодын арга боломжонуудhаа оруулан хэрэглэхэ тухай даабари хараалагданхай. Энэнь түсэбhөө гадуур нөөсэ машина, түхеэрэлгэ абаад байлгые хорооhоной ашаар гол түлэб туйлагдаха юм. Барилга-хабсаралгын эмхинүүд 5,8 миллиард түхэриг олзо доход оруулха түсэбтэй.

Капитальна барилгын хэрэгые hайжаруулгада барилга-хабсаралгын эмхинүүдые түсэблэлгын, экономическа урмашуулгын шэнэ онол аргануудые саашадань нэбтэрүүлгэ гүн ехэ удха шанартай.

Худалдаа наймаанай хэрэгүүдтэ гаргашалагдадаг мүнгэ зөөриин асуудалнууд дээрэ элидхэлшэ тогтоо. 1972 ондо гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай эд бараанай эрьесэ 177,5 миллиард түхэригтэ хүргэгдэхэ. Энэнь байгша онойхиhоо 7,7 процентээр дээшэ болоно гэжэ элидхэлшэ мэдээсэбэ.

1972 ондо гүрэнэй худалдаа наймаанда 2,5 миллиард түхэриг hомологдохо байна. Энэнь байгша онойхиhоо аяар 30 шахуу процентээр дээшэ болоно. Худалдаа наймаанай ба бэлэдхэлэй хүдэлмэриие hайжаруулгада, тэдэнэй харьяата эмхинүүдые үргэдхэлгэдэ, тэрэшэлэн шэнэ предприятинуудые барилгада кооперативна эмхинүүд 1,1 миллиард түхэриг гаргашалха юм. Энэ гаргашалагдаха мүнгэ зөөриин ашаар худалдаа наймаанай эмхинүүдые олошоруулха, магазин, овощ хадагалдаг газарнуудые ба бусад худалдаа наймаанай эмхинүүдые мүнөө үеын эрилтэтэй тааруулагдаhан түхеэрэлгэнүүдээр хангалгые hайжаруулха арга олдохо байна.

Ажалшадай материальна болон ухаан сэдьхэлэй хэрэглэмжые илангаа дүүрэнээр хангалга хадаа социалис обществын гол зорилго мүн. СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджедэй ёhоор социально-соёлой болбосоролой хэмжээ ябуулганууддта дүн хамта 62,9 миллиард түхэриг гаргашалагдаха гэжэ В. Ф. Гарбузов мэдээсэбэ. Энэнь урда жэлэйхидэ орходоо 3,4 миллиард түхэригөөр дээшэ болоно. Ондо ондоо hалбаринуудта иимээр гаргашалха гэжэ хараалагдана.

(Миллиард түхэриг)

	1971 он	1972 он
Гэгээрэл, эрдэм, соёл	25,8	27,4
Элүүрые сахилга ба физкультура	9,4	9,7
Гүрэнэй социальна страховани ба тэдхэмжэ	23,3	25,8

Энээнhээ гадна, гүрэнэй предприятинууд болон колхозуудай мүнгэ зөөриhөө социально-соёл болбосоролой хэмжээ ябуулганууддта 16 миллиард шахуу түхэриг (капитальна hомололготойгоор хамта) гаргашалагдаха байна.

Совет хүн зоной элүүр энхые сахилгын хэрэгтэ социалис гүрэмнай саг үргэлжын анхарал хандуулжа байдаг. 1972 ондо элүүрые хамгаалгада ба физкультурын хэрэгтэ дүн хамта 9,7 миллиард түхэриг гаргашалагдаха байна. Ажалшадай социальна тэдхэмжын ба страхованиин хэрэгтэ гаргашалагдаха мүнгэ зөөри Советскэ Союзай гүрэнэй бюджедтэ шухала hуури эзэлдэг. 1972 ондо эдэ гаргашанууд 8,6 процентээр дээшэлжэ, 25,8 миллиард түхэригтэ хүрэхэ байна.

КПСС-эй XXIV съезд эб найрамдалай ба уласхоорондын харилсаа холбооной түлөө тэмсэлэй үргэн программа баталан абаа юм гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Энэ программаяа ажабайдалда нэбтэрүүлхэ зорилгоор эб найрамдал ба арадуудай аюулгүйе хангаха зорилготой хэдэн гүн удха шанартай дурадхалнуудые hүүлэй үедэ Коммунис парти ба Совет правительство оруулаа.

Эб найрамдалай түлөө сэхэ шууд тэмсэл хэжэ байгаашье hаа, Коммунис партимнай оронойнгоо оборонын хэрэгые бэхилхэ, шанаржуулан hайжаруулха тон шухала гэжэ тоолодог. СССР-эй 1972 оной гүрэнэй бюджедээр оборонын хэрэгтэ дүн хамта 17.9 миллиард түхэриг гаргашалагдаха гэжэ хараалагдаа. Энэнь бюджедэй бүхы гаргашын 10,3 процент болоно.

КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүд дотор албан-захиргаанай аппарадые hайжаруулха, хямдаруулха, тэрэнэй үлүү булуу hалаануудыень сэхэ шууд хороохо хэрэгые саашадань үргэлжэлүүлхэ талаар тодорхой зорилгонууд табигданхай.

1972 оной түсэб ба бюджедээр албан-захиргаанай аппарадые саашадань hайжаруулха, арадай ажахын hалбаринуудта хүтэлбэриин табсангуудые аша үрэтэй тээшэнь шанаржуулха хэмжээ ябуулганууд хараалагдаа. 1972 оной бюджедээр захиргаанай гаргашанууддые хорооhоной ашаар 700 миллион шахуу түхэриг алмагдаха гэжэ хараалагдаа.

Манай ороной гайхамшаг амжалтанууд олон национальна Эхэ ороноймнай бүхы арадуудай хамтын ажалай үрэ дүн мүн гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. 1972 ондо совет арад Совет Социалис Республиканууддай Союзай байгуулагдаhаар 50 жэлэй ойе тэмдэглэхэнь. Социалис нацинуудай бүрин түгэс хүгжэн hалбаралгада ба түрэл дүтэ бололгодо, манай ороной бүхы арадуудай аха дүүгэй хани барисаае бэхижүүлгэдэ, совет обществын морально-политическэ нэгэдэлые батадхалгада зорюулагдаhан ленинскэ национальна политикые Коммунис партимнай сэхэ шууд ябуулна.

Союзна республиканудай 1972 оной гүрэнэй бюджедүүд түд бүринь арадай ажахын саашанхи хүгжэлтые, Советскэ Союзай бүхы арадуудай ажаhуудалай хэмжээнэй ургалтые лаб найдамтайгаар хангахаар табигдаа.

СССР-эй 1972 оной гү... жет дотор республикану... жедүүд 77,9 миллиард ... оронхой. Энэнь 1971 он... шахэдэ, 8,2 процентээр ... болоно.

(Миллион түхэ...

РСФСР
Украинын ССР
Белоруссиин ССР
Узбегэй ССР
Казахай ССР
Грузиин ССР
Азербайджанай ССР
Литвагай ССР
Молдавиин ССР
Латвийн ССР
Киргизэй ССР
Таджигай ССР
Армениин ССР
Туркмениин ССР
Эстониин ССР

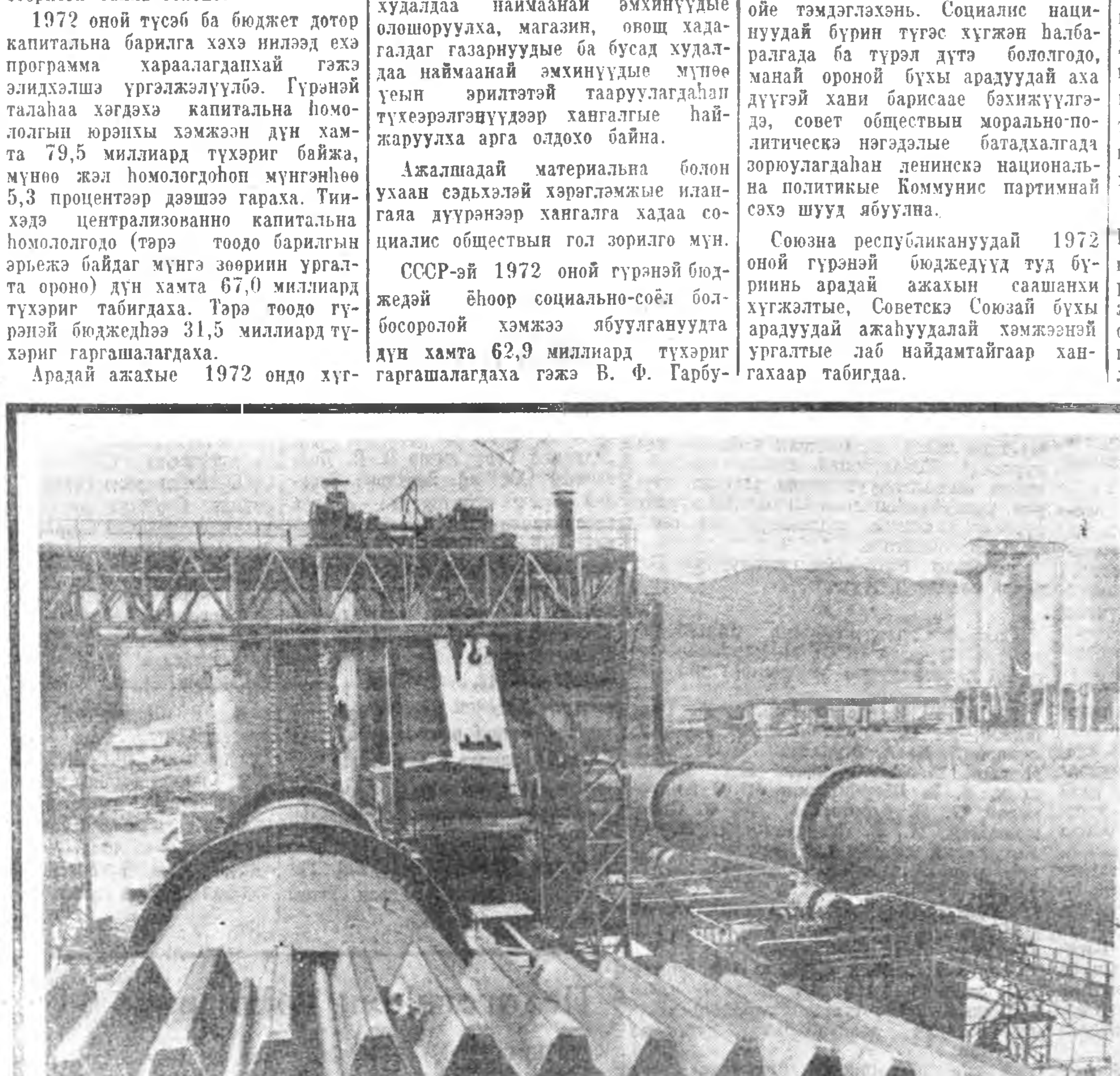
Союзна республикану... ажахын хүгжэлтэдэ рес... дай бюджедүүдhээ дүн ... миллиард түхэриг hомо... на. Энэнь 1971 онойхи... центээр үлүү ехэ болон... тинуудай ба эмхи ... өөhэдынь hомолхо мүнгэ ... тэй хамта республикану... ажахын хүгжэлтэдэ 72,... түхэриг гаргашалагдаха ... байгша онойхиhоо 12,5 ... үлүү ехэ болоно. Хүн... хоолой промышленности... лэн хүдөө ажахын хүгж... гаяа ехэ мүнгэ зөөри ... Ондоогоор хэлэбэл, респу... нэй хүн зоной хэрэглэ... hалбаринууд илангаа ... жэхэ болоно. Гэр байры... hуурин газарнуудые ... хэлтэй болголгодо, ажа... hуудалай эрилтэ хан... хамта 7,4 миллиард тү... логдохо.

Союзна республикану... жедүүд социалис ажахы... ходуудhаа гол түлэб ... Предприятинууд, ажахын ... дэй олзо доходуудhаа т... жедүүдтэ оруулагдадаг м... риинь хэмжээн 27,4 ми... хэригтэ хүрэхэ юм. ... эрьесын налогhоо 27,2 ми... хэриг союзна респу... бюджедүүдтэ оруулагдаха ...

Ажахын ба социально-... босоролой хүгжэлтын ... дые шиидхэлгэдэ районно, ... хүдөөгэй ба поселково ... эрхэнүүд hүүлэй үедэ ... Нютагай бюджедүүдэй ... жээн 1972 ондо аяар 30 ... түхэригтэ хүрэхэ юм. Ню... жедүүдтэ олзо доход оруул... бэриин эмхинүүд нилээд ... нэмээ, гаргашашье хэдэг ... дынь олошороо. Зарим ре... нуудта республиканска, ... мэдэлэй предприяти болон ... дэй нэмэлтэ олзын зарим ... онно ба городской ... олзо доходуудта оруулагда...

СССР-эй 1970 оной гү... жедэй гүйсэдхэл тухай тоо... вительство СССР-эй Верхо... ведэй баталамжада таби... В. Ф. Гарбузов мэдээсэбэ. ... оршын талаар — 156,7 ... түхэригөөр гэхэ гү, али тү... процентээр, гаргашын та... 154,6 миллиард түхэригөөр ... али түсэб 102,4 процент... гэгдэбэ. Гаргашатай жэш... дэ, олзо доход 2,1 миллиа... гөөр үлүү ехээр оруулагд... на. Депутадуудта хубаа... тоосоон дотор элдэб янзын ... гаргаша тухай тодорхой ... харуулагданхай.

Элидхэлэйнгээ түгэсхэл... Гарбузов игэжэ хэлэбэ: ... парти ба тэрэнэй лени... ральна Комитедые тойрон ... жагсаhан совет хүнүүд ... общество байгуулха агууе... шэнэ гайхамшаг илалтануу... лахань лабтай.

АРМЕНИИН бага... городуудай индустри... түргөөр хүгжэжэ байна, ... хотын промышленна т... лэн үедэ нилээд хүгжө...
Үнгэрhэн түсэбтэ таб... лэй hүүлшын гурбан жэ... гасаа соо эндэ горит... лалта болоhон байна, ... мүн ГРЭС-эй түрүү... блогуудай ашаглалтада ... дэ, тэрэ Закавказии... тическэ хүсэтэ бааза бол...
Юhэдэхи түсэбтэ таба... дэ Раздан хото ехэ ... түб болохо юм. Респу... тор томо ехэ горно-... комбинат эндэ баригда... на. Тэрэ 1975 ондо дү... сөөрөө хүдэлжэ захала...
Разданай ГРЭС-эй ... үргэлжэлhөөр.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гор... ческэ комбинадай це... лэдбэрилдэг пеэшэнэй ... шэнжэ.
ТАСС-ай фото...

«БУРЯАД ҮНЭН» газетын түүхэһээ 1921-1971

ШЭНЭ ҮЗЭЛ СУРТАЛ ДЭЛГЭРҮҮЛЭГШЭ

...ряад хэлэн дээрэ гаража ...эн анха түрүүшын большевик хэблэл — «Шэнэ байдал» газетын мүндэлһэн 1921 ониие ...наб.

...рдын буряад зоной бодото ...алые мүнөөнэй залуушуулда ...рбэл этигэхэшьегүй байханъ ...ай. Тэрэ үеын буряад зон ар...табан адуу малаа туугаад, гол ...ю үгсэжэ, урудажа нүүдэлэн ...уудаг, урса хара гэртэй, ... хооһон, үбшэн зоболондо ...бэтдэнги байһан юм. Үзэг бэ... таниха хүнүүд гэжэ тоншье ...ор, балар харанхы һэн. Энэ ...ай буряад арадай урдын юрэн... байдал. Хэрбээ нарибшалан ...рхойлхо болоо һаа хэлэжэ ба...агүй зоболон эдэлжэ, үндэһөө... үгы болохо тээшээ шэглэһэн ...алтай байгаа бшуу.

Алтан дэлхэйн зургаанай нэгэ хуби дээрэ агуу багша Ленинэй, тэрэнэй байгуулһан коммунис партиин ударидалгаар илан мандаһан Совет засагай тогтоходо, буряад арад мунхаг нойрһоо һэрижэ, эрхэ сүлөө, ерээдүйн зол жаргалта шэнэ байдалай түлөө түрүү, хүдэлмэришэн ангиин, ажалшан таряашадай тэмсэлдэ нэгэдээ бэлэй. Тэрэ шанга тэмсэлэй ушар удхые, һайхан сагай толо туяае буряад арадта түрэл хэлэн дээрэнь ойлгуулан танюулһан газетэ «Шэнэ байдал» байһан юм.

Шэнэ, дэбжэлтэтэй юумые хэзээшье хамагһаа түрүүн залуу үетэн дэмжэдэг. Үзэг бэшэг балай мэдэхэгүйшье һаа, «Шэнэ байдал» газетые минии үетэн зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн угтаа бэлэй. Тэрэ сагай транспорт гээшэ мори, сараар шэрэдэг үртөө улаа байгаа. Шэтэ хотодо тарадаг газетэ Хори, Хэжэнгэ хүрэжэ ерэтэрээ удааршадаг һэн. Тиигэбэшье «Шэнэ байдал» ерэхые бидэнэр ехэл хүлеэгшэ һэмди. Газетын ерэхэдэ нютагаарх и м н а й залуу хүгшэнгүй бултадаа сугларан, бэшэг мэдэхэ нэгэндэ уншуулжа шагнадаг һэн. Ойлгоһон шэнэ һониноо дам саашань дамжуулан тараадаг байгаабди.

Тиигэжэ «Шэнэ байдал» газетэ анха түрүүшынхеэ үзэжэ, тэрэнэй ашатай, туһатай удха шанарыень ойлгожо эхилээ һэн.

1923 ондо Хэжэнгэ нютагта коммунистнуудай болон комсомолшуудай ячейкэнүүд байгуулагдаа. Һургуули байгуулагдажа, наһатайшуулые бэшэгтэ һургажа эхилһэн юм.

1923 ондо «Буряад Монголой үнэн» газетын гаража эхилхэдэ, нютагтамнай үзэг мэдэхэ хүнүүд яһала олон болоһон байгаа. Тэрэ үеһөө эхилэн соёлой добтолго хүсэтэйгөөр ябуулагдаба. Газетэмнай үргэн энтэй, үгэ удхаар баян, ёһотой революционно үзэл суртал нэбтэрүүлэгшэ болоо һэн. Тиихэдэ хэблэлэй эдэбхитэд — хүдөө бэшэгшэд хүдөө нютагуудта урган гараа. Би «Буряад-Монголой үнэн»газетын хүдөө бэшэгшэдэй зэргэдэ 1925 ондо ороһон байнаб. 1929-30 онуудта манай нютагһаа ходо бэшэдэг хэблэлэй эдэбхитэд бүри олошорһон юм. Тэдэнэй заримыень дурдабал, Ц. Цыренов, Ж. Намсараев, Т. Тугутов, Ж. Жамьянов, Д. Дугаров, К. Тыкшеев, Ц. Цыцыктуев, Ц. Ширабон, Р. Норбоев, Р. Эрдынеев болон бусад бэлэй.

Мүнөө «Буряад үнэн» газетын 50 жэлэй ойе угтажа байһан энэ үедэ, түрэл буряад хэблэлэйнгээ түүхэ намтарые һанахада тон һонирхолтой. Табин жэлэй саада тээ ямар байһанаа, мүнөө ямар болоо гээшэб?

Коммунис партиин, совет засагай сэсэ мэргэн политикые бодото хэрэг дээрэ бэелүүлэн, буряад арадтаа эрдэм соёл, аза жаргал түхөөн дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ «Буряад үнэн» газетымнай аша туһань айхабтар ехэ. Энээниие бүхы буряад ажалшад һайн мэдэрнэ, баясана, омогорхоно.

Ш. ЦЫВАНОВ,
1925 онһоо КПСС-эй гэшүүн, «Буряад үнэнэй» үнинэй бэшэгшэ.

ДЕПУТАТ АЖАЛ ДЭЭРЭЭ

УРАГШАТАЙ ҺАЙНААР ОРОЛДОХОДО

Би нютагтаа олон жэлэй туршада фельдшерээр хүдэлжэ байнхайб. Бүри багахан ябахадаа медицинскэ хүдэлмэрилэгшэ болохоёо эрмэлзэдэг һэм. Энэ эрмэлзэлээ хүсэлдүүлжэ, медицинскэ училищи дүүргээд, хүн зоной элүүр энхые нягтаар сахиха хэрэгтэ жагсаа бэлэйб. Һая эмхидхэгдэһэн пунктда дутаг юумэн олон һааб даа. Байрамнайшье тулюуршаг байдаг һэн. Инструментнүүд, медикаментнүүд хүсэд бэшэ. Эдэ бүхы дутагдалнуудаа мүнөө бүримүһэн усадхаа гээшэ аабзабди даа. Мүн тиихэдэ олон юумэ мэдэхэ ойлгохогүй, дүй дүршэл үгыдэдэг гээшэ һааб даа. Теэд эдэ бүхэн сагай ябасатай хамта ерэдэг лэ ха юм. Гансал зориһон юумэндээ эрмэлзэл ехэтэй байха шухала бшуу. Би эдэ хэлэһэн үгэнүүдээ залуу үетэндэ хандуулхаяа һананам.

Хүдөөгэй фельдшер харюусалга ехэтэй. Юуб гэхэдэ, нэгэ доро терапевтын, хирургынше үүргэ дүүргэхэ уялгатай бологдодог ха юм. Хүнэй мотоцикл, машинаһаа унажа, ехээр гэмэлтэхэдэ гү, али гэнтын ямар нэгэ хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэхэдэнь, фельдшер тэрэ доронь түргэн туһаламжа үзүүлжэ, больницада ябуулха ёһотой. Иимэ ушар али олон дайралдадаг. Фельдшер хүдөөдэ тон хүндэтэй хүниинь юм.

Хэдэн жэл удаа би сомоной Советэй депутадаар һунгагдааб. Хүн зонойнгоо энэ үндэр этигэл найдабарииe харюулхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа гарган хүдэлэгдэдэг, захяа заабарииень дүүргэхые оролдогдодог. Мүн тиихэдэ арадай хиналтын комитедэй гэшүүнээр һунгагданхайб. Һүүлэй үедэ бага сага хэһэн, ябуулһан хүдэлмэри тушаагаа эндэ тогтохо дуран хүрэгдэнэ.

Үнгэрэгшэ намарай байгаалиин уларилай яашагүй муу байһаниинь хэндэшье мэдээжэ ааб даа. Сагаа гээнгүй, болзор соонь ургаса таряагаа хуряажа абаха гээшэ шухалын шухала зорилго болоно. Энэ үе соо механизаторнуудай сүлөө сагыень хараалжа, медицинскэ талаар хөөрэлдөө үнгэргэдэг, ариг сэбэрые нарин нягтаар сахиулхые оролдодог байгааб. Үзэгдэһэн дутуу дунданууды дары түргөөр усадхуулагдадаг һэн. Нэгэ иимэ баримта дээрэ тогтоое. Улаан-Үдын прибор заһабарилгын заводой хүдэлмэришэд манай Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхоздо туһалхаяа ерэһэн юм. Тэдэнэр юумэ хэнэгүй, муугаар хүдэлнэ гэһэн гомдол ороо һэн. Ушар шалтагааниинь элирүүлһэмнай мууса эдеэлүүлдэг, ажаһуудалайнь эрилтэ хүсэд дүүрэнээр хангагдадаггүй байшоо. Эдэ дутагдалнуудынь усадхуулжа, үгэ хэлээ ойлголсоһомнай хүдэлмэришэд урагшатай һайнаар хүдэлөө.

Отара, фермэнүүд дээгүүр ябажа, ходо шалгалта хэдэг, совет наукын түйлалтанууд тушаа малшадта хөөрэжэ үгэдэг, санбюллетень гаргадаг, ариг сэбэрые наринаар сахюулдаг байнаб. Үнгэрэгшэ намар малшадай үбэлжөөндөө ерэхэһээнь урид ябажа шалгалта хэһэн байгаабди. Теэд шалгалта юу харуулааб? Дунда-Бүхэнэй үүлтэртэ үнеэдэй фермэ дээрэ гол түлэб залуу һаалишид хүдэлдэг. Байдалай мууһаа, хангалтагүйһөө боложо, олонхидынь ажалаа орхижо ошодог байһан. Гадна Һаалишад Медведева, Астраханцева гэгшэд архи уудаг, мүртэй хүдэлжэшье үгэдэггүй байһан юм. Теэд хэмжээ абаа гээшэ гүбди? Сагаан халаад, полотенци үлгэхэ кабинанууд хэгдэһэн. Байрань газаа досоогүй сэбэрлэгдэһэн, гэрнүүдынь сагаадагдаһан байха юм. Мүн тиихэдэ Медведева, Астраханцева гэгшэдэй аяг ааша тухайнь коллектив соонь хөөрэлдэгдэһэн, тэдэнэр дахин архидахагүйбди гэжэ үгэеэ үгэһэн байха юм. Энэ алдуугаа тэдэнэр дахяад дабтаагүй.

Уһанай эрьеын Батышевай даадаг отара үбэлжэлгэдөө мүн лэ бэлэн бэшэ байшоо. Үүдэниинь эбдэрхэй, пеэшэниинь түлихэдэ утаа уняар хаяад, хүнэй хахашахоор болохо, Батышев эдэ бүгэдэ тухай оройдоошье бодомжолдоггүй байгаа. Донгодолго хэгдээд, түргөөр дутагдалаа усадхахыень тэрээндэ заагдаһан юм. Малшадай байра заһабарилагдажа, сагаадагдаа.

Избёосхын дутамаг дээрэһээ зарим байра нэгэ сагаадагдангүй үлөө. Энэ асуудалаар Загастайн сельпогой хүтэлбэрилэгшэдтэ хандагдаһан юм. Гэбэшье тэдэнэр урагша абажа, избёосхоор хүсэд хангажа үгэнэгүй.

Нютагаймнай найман жэлэй һургуули һуралсалайнгаа шэнэ жэлые бэлэдхэл һайнтай угтаа. Мүн магазинуудшье заһабарилагдаа. Эдэ бүгэдын хойноһоо ходо шалгалта хэгдэжэ байдаг.

Нютагтамнай 100 хүнэй һууха һууритай шэнэ клуб баригдаа. Һунгагшад удааруулангүй дүүргүүлхэ асуудалаар хандаһан юм. Сомоной Советэй сесси дээрэ тус асуудал табиһан, барилгын материалнуудаар хангуулһан байнам. Гадна медицинскэ пунктмнай уужам һаруул гэртэ оронхой.

Хубиингаа хэрэгээршье хүн зон хирэ хирэ болоод лэ хандажа байдаг. Н. Семёновой һамган нүхэрэйнгөө хүдэлмэри хэнгүй, архидажа ябадаг тухай гомдол оруулһан юм. Нүхэртэйнь хөөрэлдэгдөө бэлэй. Семенов алдуугаа заһажа, зүб замда ороо.

Зургаан үхибүүдтэй Иван Икимов нэгэ үхибүүгээ интернадта оруулха оролдолго хэһэн юм. Туһаламжа үзүүлжэ, интернадта оруулалсааб.

Тобшо тэдыгээр хэһэн юумэн тухайгаа хөөрэхэдэ иимэл даа. Саашадаашье дутагдалнуудтай эбсэнгүй, оролдосотой һайнаар хүдэлжэ, хүн зондоо аша туһатай байхые оролдохоб.

З. КОСТЫЛЕВА,
Сэлэнгын аймагай Дунда-Бүхэнэй медицинскэ пунктые даагша, сомоной Советэй депутат.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

...ЁЖНЫЙ" ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ ЗЭРГЭДЭ

...ративна худалдаа наймаанай Улаан-... магазинуудай ...о дэлгэрһэн со... мүрысөөндэ ...ный» магазин ...үлэй зэргэдэ ... Тус магазинай ...ив энэ жэлэйн ... кварталай түсэ... 105,6 процент ...ээ. магазинууд ...дохи мүрысөөн... ...охи һуури эзэ... һайн дүн тэдэ ...лжэ харуулдаг. Юуб гэхэдэ, ма... ...хид хэн, ямар ...аци хэзээ һа... ...а шубуунай, ан... ...ай мяха болон ... овощ асарна ... байдаггүй, эдэ ... уридшалан ...уудта, элдэб ор... ...нуудта, хүн ... захидаг байна. ...э хүдөө ажахын... продуктнуудые ... өөрынгөө ма... ...р дамжуулжа, ...до худалдадаг ...ацинуудтай бо... Энээнэй ашаар мүнөө зун, намар мяханай хомор үедэ, жэшээнь, «Таёжный» мяхаар таһараагүй. Гадна, республика доторнай мүнөө һамар бага хуряагдаа юм. Гол шалтагааниинь ургаса муу байгаа. Тиигэбэшье тус магазин һамар бултанһаа ехээр худалдаа. Яагаад бэ гэбэл «Таёжный» һамар сохилгын урда тээ суглуулдаг хүнүүдтэй тусгаар хэлсээ баталһан байгаа. Энээндэл адляар, энэ жэлэй үбэлэй агнууриин хаһын эхилхын урда тээ хүн зонойнгоо эрилтые багсаагаад, яһала ехэ ангай мяха захинхай байна. Тэдэнь эдэ үдэрнүүдтэ ерэжэ эхилээ. Тиимэһээ городойхиднай дуратай ангайнгаа мяха «Таёжный» магазинһаа абаха аргатай болохонь.

Энэ магазинда 24 хүн хүдэлдэг. Тэдэнэйнь 12-ынь наймаашад юм. Энэ багахан коллектив аад, тэдэ һара соо дунда зэргээр 115—120 мянган түхэригэй наймаа хэнэ. Наймаашад В. Хаданова, Е. Мухардаева, мяха сабшагша Н. Осипенко, ашаа зөөгшэ В. Мешков болон бусад даалгагдаһан ажалдаа оролдосотой, һарынгаа, үдэрэйнгөө даабарие саг үргэлжэ дүүргэжэ ябадаг. Городой кооперативна худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда дэлгэрһэн мүрысөөнүүдтэ нэгэтэ бэшэ тэдэ түрүүлһэн, үнэтэ шангуудта хүртэһэн байха.

Юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлэй түсэбые «Таёжный» магазинай коллектив декабрь һарын тэнгээр дүүргэхэ уялга абанхай. Тэдэнэрэй энэ үгэдөө хүрэхэнь лабтай.

О. АГИЕВ.

...ТА ШЭМЭТЭЙГЭЭР БЭЛДЭНЭ

...бан жэлэй урдахана Сэ...н аймагай Загастайн сель... хоёрдохи столоводо оро...дэлһэнээ һананам. Тиихэдэ ...онь багахан, уйтан, эдеэ...ые хүсэд шэмэтэй һай...лдэгдэдэггүй байһан. Ха...мүнөө ташха ондоо байдал ... Утын харгыда ябажа, ...ээ үлдэһэн бидэнэр буу...оншуухан үнэр абахадаа, ...ужа эдеэлхэ гэжэ баяса...

...овонь шэнэ, зосоонь ...һаруул, шэнэхэн стол, ...үд жэрылдэн табяатай. ... хоол барихаяа ороһон зон ...олон.

... столовые даагша Софья ...вна Норбоеватай хөөрэл... Нюргаар дунда зэргын, ...алшаг энэ эхэнэр арбаад ... туршада таһалгаряагүй ...ээр хүдэлжэ, баян дүй ...тэй болонхой. Тиимэһээ ... хүтэлбэрилхы тушаал...үүлһаниинь гайхалгүй бо...ааб даа.

Шэнэ столовотой боложо ...шообди даа. Ябажа хараг...элдэгдэһэн эдеэнэймнай хэр шэмэтэйе амталжа үзэгты,— гэжэ Софья Дашеевна дурадхаба.

Олон янзын блюдэ хододоо бэлдэхые хүсэдэг юм байна гэжэ менюень харахадаа ойлгобобди. Мүн бэлдэһэн эдеэниинь амтатай, шэмэтэй гэжэ хүрэһөөр мэдэгдэбэ. Эгээл тиимэһээ зоной һанамжа дурадхалаа бэшэдэг дэбтэр соонь олон хүнэй баяр хүргэһэн тэмдэг олон.

Эндэ үнинэй, дүй дүршэлөөр баян эдеэшэд Елена Назаровна Князкина, Елена Петровна Гловердина гэгшэд хүдэлнэ. Нүхэр Князкинатай хөөрэлдэхэдэ иигэжэ харюусаа һэн:

— Би дүрбэдэхи разрядтайб. Ахалагша эдеэшэнээр хүдэлдэгби. Хүн зоной һанаһанда хүрэмөөр эдэ хоол бэлдэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаараа оролдодогбди.

Эдэнэр һара бүриингөө түсэбые үлүүлэн дүүргэхын түлөө оролдоно. Иимэ шэнэ столовотой болоһондоо тус аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ажалшад үнэн сэдьхэлһээ баясана.

Ц. ЖАМБАЛОВ.

...АЛАЙНГАА ҮБЭЛЖЭЛГЭДЭ БЭЛДЭНЭ

...хэнэй аймагай колхоз, совхозуудай малшад үбэлэй ...түгэс бэлэдхэлтэйгээр угтажа байна. Малайнгаа бай...ые дулаална, үбһэ һолоомо зөөжэ оруулна.

...осточные Саяны» колхозой Хуурай-Һубагай отделениин ...изаторнууд 1157 гектар таряалан дээрэхи бүхы һолоо...глуулжа, малай фермэнүүдтэ зөөжэ оруулаа. Мүнөө үе...0 центнерһээ дээшэ һолоомон һүрилэгдөөд байна.

...ммунист В. Б. Манзаев һолоомо зөөгшэдэй звеное хү...илнэ. Мүн механизаторнууд Д. Сотников, Б. Халигуев, ...нзыбеев гэгшэд ажал хүдэлмэридөө шударгы һайнаар ...жа, үдэрэйнгөө даабари үлүүлэн дүүргэнэ.

Б. БИРБАЕВ.

КОМСОМОЛ БАСАГАН Валя Трухина Улаан-Үдын 45-дахи дунда һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр юһэдэхи ГПТУ-да һурахаяа ороод, энэ жэлдэ наймаалагшын мэргэжэлтэй боложо гараһан байгаа. Хахад жэлэй туршада «Ангара» магазинда хүдэлхэдөө, үнэн шударгы, оролдосо хэшээлтэй байһанайнгаа түлөө сугтаа хүдэлдэг нүхэдтөө хүндэтэй болонхой.

Тэрэ юумэ худалдан абахаяа орогшоото энэрхы дулаанаар хандадаг юм. Тиихэдээ тэрэ эд бүд шэлэжэ абахадань, хүн зондо туһалдаг. Энэ юунһээ болоноб гэхэдэ, тэрэ мэргэжэлдээ үнэн сэдьхэлһээ дурланхай.

Валентина Трухина горпромторгын «Комсомолой прожекторэй» бюрогой гэшүүн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: комсомол басаган Валя Трухина.
Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

«БУРЯАД ҮНЭМНИ» ЮУНДЭ ДУТУУ ЕРЭДЭГ БОЛОШООБ?

1936 онһоо хойшо «Буряад үнэн» газетэ захидаг хүнби. Үнгэрһэн энэ үе соо заримдаа забһартаһаншье байжа магад. Яаба хээбэшье һаа, һүүлэй хэдэн жэлэй туршада, жэнхэни буряад хэлэн дээрээ гаража байдаг газетэеэ таһалгаряагүй захижа абадаг байнаб.

Гэхэ зуура, байгша оной зунһаа эхилээд «Буряад үнэн» газетэмни нэгэ ерэхэ, нэгэ болихо ушарнууд дайралдадаг болобо. Жэшээнь, октябрь һара соо оройдоол арба нэгэн номер абааб. Бэшэниинь хаана юм, мэдэхын аргагүй.

Тосхонойнгоо почтальондо хашартарнь хандахадамни, тэрэ иигэжэ харюусаа бэлэй: «Танай нэрэ дээрэ ерэдэг газетэ, журналнууд Шэнэ Хүрбын почтын таһаг, Загарайн аймагай «Союзпечать» энэ хэрэгтэ харюусаха зэргэтэй, тэдэнэртэ хандахадатнай болохо».

Манай Шулуутай тосхон хүн зоноор үсөөн, жаахан нютаг юм. «Буряад үнэн» газетэ абадаг хүнүүд гэхэдэ, оройдоол хоёрхон зомди. Бэшэ хүнүүднай, илангаяа залуушуул үндэһэн буряад хэлэн дээрээ гарадаг газетэ, журнал захижа абадаггүйнь халагламаар байгша. Минии хэлэхэ юумэн гэхэдэ, саашадаа иигэжэ «Буряад үнэн» газетыемнай дутуу ядуугаар эльгээхэеэ болиит гэжэ Загарайн аймагай «Союзпечатиин» хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаха һанаатай һэм. Иимэ ушарһаа «Буряад үнэн» газетээр дамжуулан хэрэгтэй газартань хандажа, хэмжээ абаха бээ гэжэ найдаһандаа бэшэбэ гээшэб.

Д. ЦЫРЕТОРОВ.

ХИЛЫН саанаһаа

РАДИО ТЕЛЕФОН ТЕЛЕГРАФ

ЛЕНИНЭЙ ХАРАА ШУГАМААР

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй дүн ба «партиин XXIV съездын һүүлээр КПСС-эй ЦК-гай уласхоорондын ажал ябуулга тухай» КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй хэһэн элидхэлээр Пленумэй баталан абаһан тогтоолоор дэлхэйн олониитэ ехээр һонирхожо байна. Харин оронуудай хэблэлнүүд СССР-эй Верховно Советэй сесси тухай ехээр бэшэхэ зуураа, Советскэ Союзай экономическа хүсэ шадалай шууд түргөөр ургалта КПСС ба Советскэ правительствын гадаадын политикада ехэ түшэг тулгуури боложо үгэнэ гээд онсо тэмдэглэнэ.

ВАРШАВА. Эб найрамдал ба уласхоорондын аюулгүй байдал бэхижүүлгэдэ зорюулагдаһан Советскэ Союзай эдэбхитэй ба далайса ехэтэй ажал ябуулга хадаа КПСС-эй XXIV съездын гадаадын политикын талаар программые бодото дээрэнь бэелүүлгэ болоно гээд «Жиче Варшавы» бэшэнэ. Энэ программа мүнөө үеын айхабтар шухала асуудалнуудые шиидхэлгын үндэһэ һуури болоно.

Советскэ Союз хүгжэлтын шэнэ шатада гаранхай, үйлэдбэриин үндэр хүгжэлтын хажуугаар арад зоной байдал һуудалые түргөөр һайжаруулга —тэрэнэй онсо илгаа мүн гээд «Трибуна люду» бэшэнэ.

СОФИ. Эб найрамдалда дуратай бүхы хүнүүд партиин XXIV съездын һүүлээр КПСС-эй ЦК-гай уласхоорондын ажал ябуулга тухай КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоолые һайшаан дэмжэжэ байна гээд «Отечествен фронт» бэшэнэ. КПСС-эй ЦК-гай ба Советскэ правительствын энэ талаар бэелүүлжэ байһан үрэ ехэтэй ажал ябуулга эб найрамдалда дуратай бүхы хүнүүдтэ ойлгосотой, эб найрамдалай оршон байдалда ажаһуухые хүсэгшэдэй эрмэлзэлтэй зохилдоно.

ПАРИЖ. СССР-эй Верховно Советэй сессиин материалнуудые уншагшадтаа тайлбарилха зуураа, «Юманите» газетэ совет экономикые хүгжөөлгэ хадаа совет хүнүүдэй байдал һуудал бүри һайжаруулгада, Советскэ Союзай хүсэ шадалые улам бэхижүүлгэдэ зорюулагданхай гээд тэмдэглэнэ.

НЬЮ-ЙОРК. СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгинай Верховно Советэй сесси дээрэ хэһэн элидхэлээр Америкын хэблэл ехээр һонирхожо байна. 1975 ондо Советскэ Союз США-гай промышленна ба хүдөө ажахын үйлэдбэриин мүнөө үеын хэмжээе ахин гаража, СССР ба капиталис оронуудай хоорондохи экономическа мүрысөөнэй хараа болохонь гээд газетэнүүд бэшэнэ.

БОНН. Эб найрамдалай ба уласхоорондын түгшүүрилтэ байдалые һулаpуулхын түлөө политикаяа Москвагай хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхые оролдожо байһаниинь СССР-эй Верховно Советэй зүбшэжэ байһан шэнэ табан жэлэй түсэб элишэлэн харуулна гээд «Ди вельт» газетэ бэшэнэ.

ТОКИО. Партиин XXIV съездын һүүлээр КПСС-эй ЦК-гай уласхоорондын ажал ябуулга тухай КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоол Европодо, дэлхэйн бусад районуудташье эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангахын түлөө Советскэ Союзай эдэбхи үүсхэл гаргажа байһаниие харуулна гээд «Майничи» газетэ бэшэнэ.

ПОМПИДУ НИКСОН ХОЁР УУЛЗАХАНЬ

ПАРИЖ. (ТАСС). Франциин Президент Жорж Помпиду ба США-гай Президент Никсон гэгшэд байгша оной декабриин 13 ба 14-нэй үдэрнүүдтэ Азорска аралнууд дээрэ уулзахань. Франциин президентын канцеляриин гаргаһан тусхай коммюнике соо энээн тухай мэдээсэгдэнэ.

ООН-эй Генеральна Ассамблейн заседани болобо

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). ООН-ой Генеральна Ассамблей ноябриин 23-да болоһон пленарна заседани дээрээ Аюулгүйн Советэй һэлгэгдэжэ байдаг табан гэшүүниие һунгаа. Югослави, Судан, Гвинея, Панама ба Инди эдэ гэшүүдээр һунгагдаба.

ООН-ой Аюулгүйн Советэй һэлгэгдэжэ байдаг гэшүүд хоёр жэлэй болзороор һунгагдадаг юм. Энээнһээ урда тээ хоёр жэлэй туршада Аюулгүйн Советэй һэлгэгдэдэг гэшүүд байһан Польшо, Сьерра-Леоне, Бурунди, Никарагуа ба Сирийн түлөөлхы саг болзоройнь дүүрэһэнтэй дашарамдуулан, эдэ шэнээр һунгагдаһан гэшүүд тэдэниие һэлгэхэ байна. Аюулгүйн Советэй бүридэлдэ бүхыдөө 15 гэшүүд ородог. Советскэ Союз, США, Франци, КНР ба Великобритани Аюулгүйн Советэй саг үргэлжын гэшүүд юм.

Хэлсээгээ һэргээбэ

БОНН. (ТАСС). ГДР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи статс-секретарь М. Коль ФРГ-гэй Федеральна канцлерай зургаанай статс-секретарь Э. Бар гэгшэдэй хоорондо хэгдэжэ байһан хэлсээн дахин эхилжэ, ноябриин 25-най үглөөгүүр болотор үргэлжэлөө.

Һүүлээрнь статс-секретарь М. Коль Берлин орохоор ниидээ. Хэлсээндэ хабаадагшад мүнөөдэр Бонндо дахин уулзажа магад гээд соносхогдоһон байна.

ПРЕЗИДЕНТ НИКСОН МҮНГЭ ҺОМОЛОЛГО ТУХАЙ ХУУЛИДА ГАРАА ТАБИБА

ВАШИНГТОН. (ТАСС). 2 миллиард 129 миллион доллар сэрэгэй хэрэгсэлдэ һомолхо тухай хуулида США-гай президент Никсон гараа табиба. Энэ мүнгэ зөөри сэрэгэй түхеэрэлгэнүүдые барилгада гаргашалагдаха байна.

...ОЯБРЬ ҺАРАДА ...АХАДАА ДУЛААН ...АЙБА ГЭЭШЭБ?

Манай республика дотор ноябрь һарада хэзээ хэзээнэйхиһээ дулаан болобо гээшэб гэжэ үргэн Буряад ороноймнай ажалшад ехэтэ һонирхоно. Энэ асуудалда хэдэн харюу доро толилогдобо. Хэнэйшье мэдэһээр жэл бүхэндэ сагай уларилай нэгэ бага хубилаад орхихолоор саг соогоо хура бороо гү, али саһан орожо үгэдэггүй. Иимэ ехэ хубилалта, илангаяа байгша оной ноябрь һарада үзэгдэһэн дулаан үдэрнүүдтэ саһаншье ороогүй. Энэ ямар шалтагаанһаа болодог юм гэхэдэ, нэгэдэхеэр, баруун зүгһөө зүүн тээшээ нүүдэг дулаан, хүйтэн агаар ехэ нүлөө үзүүлдэг байна. Тиихэдэ Атлантическа океан сагай уларилда нүлөө үзүүлдэг заншалтай. Яахадааб гээ һаа,энэ океанһаа эхилһэн хура бороо, һалхин гү, али саһа шуурган дэлхэйн зүг бүхэн тээшэ эльгээгдэдэг юм.

Манай Байгал шадарай нютагууд руу энэ океанһаа дулаан агаар хүрэжэ ерэдэггүй байһан. Тиимэһээ октябрь һараһаа манай республикын нютагуудта үбэлэй амисхал хүрэжэ ерэдэг һааб даа. Харин энэ жэлдэ, хүлеэгдээгүй ушар тохёолдоһон байна. Юуб гэхэдэ, дээрэ хэлэгдэһэн Атлантическа далайн дулаан агаар аяар манай Зүүн Сибирь руу хүрэжэ ерээ бшуу.

Ноябрь һарада Баруун Европоһоо эхилээд, хүйтэн уларилтай Яхадай АССР хүрэтэр дулаан агаар хүрэжэ ерэһэн байха юм. Эндэһээ уламжалан, манай республика дотор октябрь, ноябрь һарануудта дулаан байба гээшэ.

Ноябриин 22-ой һүни манай республика руу уһа ехэтэй дулаан агаар хүрэжэ ерэхэдээ, үнинэй хүлеэгдэһэн саһа асарба. Тиигэжэ ноябриин 23, 24, 25-най үдэрнүүдтэ республикын зарим нютагуудта саһан ороһон байна. Жэшээнь, хоёр үдэрэй туршада Улаан-Үдын, Кабанскын аймагуудта 3-8 миллиметр хүрэтэр саһан ороһон байха юм. Бусад аймагуудта ороһон саһа хэмжэжэ үзэхэдэ, хахадһаа хоёр миллиметр зузаан болоно. Саашадаа, ноябриин 26-һаа эхилжэ, хүйтэрхөөр хүлеэгдэнэ.

Мүнөө болотор Сэлэнгэ мүрэн мүльһөөр хушагдаагүй байһаар. Иимэ ушар хэзээ, али ондо үзэгдөө һэн бэ гэһэн асуудал манай уншагшадые һонирхуулна.

Улаан-Үдэ хотын гидрометстанциин хүдэлмэрилэгшэд сагай уларилые 1847 онһоо хойшо шэнжэлжэ, олоной мэдэлдэ дуулгажа байдаг юм. Иимэ асуудалай абтаад байхада, үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада суглуулһан материалаа хаража, согсолжо үзөөбди. Тиихэдээ манай Буряад орондо 10-15 жэлэй туршада нэгэ удаа дулаан намарай болодог байһыень тодоруулагдаба. Жэшээнь, 1898, 1932, 1938, 1955, 1963, 1969 онуудта ноябрь һарада дулаан байһан зэргэтэй. Илангаяа 1955 ондо дулаан байжа, Сэлэнгэ мүрэнһөө байтагай, нуур сөөрэмүүд нимгэхэн мүльһөөр хушагдаһан байгаа. Зүгөөр энэ жэлэй ноябрь һара тэрэ жэлэйхиһээ бүри дулаан байба ха юм. Тиихэдээ Сэлэнгэ мүрэн һаяаршье мүльһэн «хүнжэлдөө» орохогүйл ха.

Манай республикын сагай уларил шэнжэлэгшэд нуур сөөрэм, гол мүрэнэй хэдыдэ хүрэдэг тухай шэнжэлэл 1920 онһоо хэжэ эхилһэн юм. Тиихэдээ Улаан-Үдэ хото шадар Сэлэнгэ мүрэн ноябриин 12-то хүрөөд байдаг байгаа. Эгээл эртэ—ноябриин нэгэнэй үдэр, эгээл оройтоходоо—1929 оной ноябриин 21-дэ Сэлэнгэ мүрэн хүрэһэн байна. Энэ жэлдэ Сэлэнгэ мүрэн адагһаа эхилжэ хүрэбэ. Тиихэдэ Хяагтын адагта һаял зайр ябажа эхилэнхэй. Иигээд ерэхэлээрээ Сэлэнгэ мүрэн Улаан-Үдэ шадар һаяаршье мүльһэн хүнжэлдөө орохогүйнь ха.

Н. АФОНИНА,
Улаан-Үдын гидрометобсерваториин директор.

Үүсэдэ дуратайшуулай уршагта ябадал.
Шэнэ нэрэ. Уран шүлэг
Аман зохёолой абдарhаа.

ДУУ АНДАЛДААН

Урайни урда сагта болоhон ушар бэлэй.

Байгал далайн хойто бэедэ Голоустна гол шудхан ородог байhан гэхэ. Худайн голой зарим буряадууд тэрэ Голоустнада үлэсхэлэн хатуу жэлнүүдтэ адуу малаа туужа асараад, хагда, намаа эдюулжэ, арайл гэжэ ондо оруулдаг байгаа. Хүбшэ тайгадань, агнажа, буга hогоо барижа, загаhа губшуурдажа, үдэр сагаа үнгэргэдэг hэн ха.

Хүн зониинь олошоржо, адуу малынь үдэжэ, отог бэлшээридээ багтахаа болибо ха. Тиихэдэнь Ашаабагат ба Харанууд отогой хүнүүд Голоустна руу бүгэдөөрэн зөөжэ ерэhэн гэлсэхэ. Үдэрынь адуу малаа адуулдаг, агнуури хэдэг байгаа. Харин hүниндөө залуушуул сугларжа, ёохор наада хэжэ, согтой хүхюунээр сагаа үнгэргэдэг байhан гэхэ. Тэрэ хэрэгтэнь удамаршад Улаадар ба Улаахан хоёр заабол оролсогшо hэн.

Тэрэ хоёр сугтаа агнажа, халюу, булга, буга, hогоо баридаг hэн ха. Мяхыень шанажа, залуу үетэнөө суглуулаад, зэмэhэ шанаабди гэжэ хүндэлдэг, ёохор наада хатаруулдаг байгаа.

Жэшээнь, иимэ дуунуудые зохёоhон гэхэ.

Ойн улаагана hайхан гү, али
Улааханай хасар hайхан гү?
Огторгойн одо мүшэд hайхан гү, али
Улааханай нюдэн hайхан гү?
Тайгын hарааныы сэсэг hайхан гү, али
Таалуурхан Улааханай хасар hайхан гү?
Тэнгэриин түмэн одод hайхан гү, али
Тоомтой Улааханай ошотой нюдэн hайхан гү?

***

Хахайн хушуунай налюурта
Загал буга урамдаа лэ.
Залуу басагадай нааданда
Мэргэн Улаахан дуулана лэ.
Хойто хадын хормойдо
Һогоон буга урамдаа лэ,
Холшортой хүбүүдэй нааданда
Баатар Улаахан аяглана лэ.

***

Хүртэнэй хадын маалайда
Хорин хандагай урамдаа лэ.
Бултыень харбан абаха
Бүхэ Улаахан мэргэн лэ.
Зүлэгэнэй үндэр хушуунда
Зуун буга урамдаа лэ,
Зуусень харбан бариха
Улаадар ахай мэргэн лэ.

* * *

Онон онон харбаха
Улаадар ахай мэргэн лэ,
Бахин бахин харбаха
Баатар Улаадар мэргэн лэ.

***

Эбэр номые эбхэрсэрнь татаха,
Эдир Улаадар мэргэн лэ,
Эсэнгүй гоёор дуулаха
Үеын Улаахан сарюун лэ.
Хүжүүн номые хотойсорнь татаха
Эдир Улаадар мэргэн лэ,
Холшорлон, холшорлон дуулаха
Басаган Улаахан сэбэр лэ.

* * *

Зэрлиг бугые хүсэхэ
Зэбэ hомо хурдан лэ,
Зээгэтэ абые түрүүлхэ
Улаадар ахай бэрхэ лэ.
Үлэ бугайе унагааха
Үдэтэ hомон хурдан лэ,
Улад зониие хүтэлхэ
Улаадар ахай бэрхэ лэ.

Энэ дуунуудые С. П. Балдаев 1914 ондо Ольхондо ажаhууhан 79 наhатай Бартас Пилаевhаа бэшэжэ абаhан байна.

БУРЯАД ЗҮЖЭГ МОНГОЛОЙ ТЕАТРТА

Буряадай АССР-эй мэдээжэ уран зохёолшо, драматург Цырен Шагжинай «Тангариг» гэжэ зүжэгые монгол-совет хани барисаанай заншалта энэ жэлэй hарада зорюулан, МНР-эй гүрэнэй драмын театрта табижа байна.

Энэ зүжэгые МНР-эй арадай артист, МНР-эй гүрэнэй шанда хүртэhэн Гомбожавын Гомбосүрэн буряад хэлэнhээ монгол хэлэн дээрэ өөрөө найруулан табиба. Тайзанай заhал шэмэглэлые МНР-эй гүрэнэй драмын театрай уран зурааша Шийтар уран бэрхээр зуража шадаа.

Энэ зүжэгтэ МНР-эй арадай артистка Цэрэндулам, МНР-эй гүрэнэй габьяата артистка Хандсурэн, мүн артистнууд З. Пурэб, Жамсаранжав, Цэрэнпагма, Цолмонбаатар болон бусад бэлиг абьяасаа харуулан, шадамар hайнаар наадажа, харагша олоной баяр талархал хүлеэнэ.

Буряадай мэдээжэ драматург Цырен Шагжин монгол харагшадай үнинэй танил юм. Тэрэнэй «Шүдхэртэй сүндүүг», «Анханай жэл», «Һэшхэл» гэдэг зүжэгүүдынь монголшологдожо, МНР-эй гүрэнэй болон аймаг, хотын театр, соёлой ордон, клубуудта табигдаhан, табигдаhааршье.

Б. ЦЭРЭНДАШ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: артист Цолмонбаатар — Чогдон баянай, артист Жамсаранжав — Банзадай, Монголой габьяата артистка Хандсурэн — эхэ Хорлоогой рольдо наадажа байна.

Л. САНЖМЯТАВАЙ фото.

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Эрдэм» совхозой ахалагша хонишон Цыбикмит Бадлуев шүлэг бэшэдэг болоhоор үнинэй. Тэрэнэй түрүүшын шүлэгүүд «Байгал» журналай, «Буряад үнэн» газетын хуудаhануудта толилогдоhон юм.

Ц. Бадлуев 1961 ондо Түгэнын дунда hургуули дүүргээд, түрэл нютагтаа ото хүдэлөө.

Мүнөө Ц. Бадлуевай hүүлэй үедэ бэшэhэн шүлэгүүдhээнь шэлэжэ, уншагшадайнгаа анхаралда дурадханабди.

ЭГЭШЭДЭЭ

Гэнтын үбшэндэ нэрбэгдэжэ,
Гурбатайдам орхёод намаяа,
Хайран залуугаар эхэмни,
Халаг даа, наhа барашоо hэн.
Үнгэрэн ошоо тэрэ гэhээр
Он жэлнүүд hубарилдан.
Гушан хоёрдохи хабарни.. .
Гушан хоёртой болобоб.
Эхымни үгыдэ намайгаа
Эгэшэмни хүн болгоо.
Эгэшынгээ энээхэн ашые
Эгээ юугээр харюулалтайб?
Үншэрөөб гэжэ хэлэхэ —
Үгы даа, аргам үгы!
Зоболонгүйгөөр хэндэшье
Зол жаргал ерэдэггүй.
Совет үеын эмшэнэй
Шэдитэ гарhаа өөрөөшье
Үхэлэй hабарта оронгүй,
Үндылгөөш, хайрата эгэшэмни!

ХАРА ХИРЭЭ

— Хара хирээ хаагална,
Хагсуу болохые зүгнөө,—гээд,
Үбгэн буурал абамни
Үгэлэн үгэлэн hуугшал hэн.
Харин мүнөөдэр баhа
Хара хирээ хаагална.
Үглөөдэр түрэhэн үдэрни...
Үглөөдэр дулаан байhай даа!

ОДОД

Одод...
Ута, богони наhатай одод.
Агшан зуура сахилзан
зуралзаад
Анишадаг одод.
Хэтын хэтэдэ носожол байдаг,
Хэтэдээ мүнхэ одод...

УЯНГАТА МҮРНҮҮД

Хүнды түмэрэй нүхөөр
Шагааhан үхэлhөө
Хорыш даа түргөөр,
Шадалаараа гүй, инзагахан!

***

Һайн нүхэртэеэ уулзаад,
Һанаhан бнигээ зугаалхадаа,
Сэдьхэлээ ханан жаргадагби,
Сээжэ, толгойм hоноржодог лэ.

САМОВАР
(Багашуулда)

Улаан сог хоолойтой,
Уhан сумаа гүзээтэй,
Бусалhан халуун самовараа
Дэрбэгэр хоёр шэхэнhээнь
Дүнгэжэ аргаахан баряад,
Баабайм столдоо табибал даа,
«Сайгаа уугты»,— гэбэл
даа.

Түрүүшын саhан Улаан-Үдэ хотодомнай...

Л. ХАЙДУРОВАЙ фсто.

Ц. Д. ХАМАЕВ

БАГА НАҺАН

Аалин гээшэнь.... Ямар гэгээн hүниб даа.
Айлнууд унтаа.... Үйлсэдэ хэншье үгы.
Һалирнаб харуулшан шэнги гудамжаар,
Һанаанда баригдан, шэбшэнэм багынхяа.
Гайхажа баранагүйб болоhон хубилалты:
Гүйжэ ябаа hэм hаял шархи энээгүүр,
Баабхай сохижо, барилдажа барантайнь
Байза, баhа, огородтош орохоо hаатаагүйб.
Яагааб даа, дархан Доржын огородто....
Яhала элихэнээр hанана ёhотойт нүхэдни.
Нүхэдни—Баяр, Дондог, Валентин...
Нүгэлтэйл hэмди даа, хүйхэрнүүд, мэдэрнэ гүт?
Булта мүнөө бэе бэеhээ холобди.
Балтиин далай дээрэ Валентимнай.
Колхоз дээрээ хүдэлхэеэ үлөөбди.
Холын hургуулида hуралсанал заримамнай.
Битнай эндээб. Хэзээ баран уулзажа,
Баярай духаряа үргэхэбибди, нүхэдни?
Аргагүйгөөр дуунда дохин шунажа,
Ахынхитнай өөртөө мүнөөдөө дууланам...
Аалин гээшэнь... Ямар гэгээн hүниб даа...
Алар холын бага наhаа шаналнам.
Үйлсэдэ гэнтэ золгошохоо хүсэхэдөө
Үүрэй сайтар хашаргүйгөөр hалирнам.

***

Барилдажа, уhанда орожо нүхэдөөрөө
Бүхэли үдэртөө зайдаг байгааб багадаа.
Бүрэлзэхэдэ бусадаг hэм гэртээ.
Бүлеэхэн hүмбэй уужа садаhаар
Бүхэ нойроор хурхиршахаб унтарндаа...
Дуратай hэм зунай хаhада сэнгэхэ,
Дуулим тэнгэри шэртэн ногоон дээрэ хэбтэхэ.
Аяглан, тоомоо таhархаа hанахадаа,
Айлай басагадые яахаа гасаалдаг hэмбиб даа?
Басагад мэдээжэл гүбэ даа: уйлаха зорёонш hаа,
Баабайдаа гомдол оруулха заал hаа.
Тэрьелшэхэб тиихэдэнь шугы тээшэ шамдагай.
Тэндээ хэтэрэн хэбтэжэ, бусахаб үдэшэ орой.
Эжым угтаха зэмэрхэн. Адисшье эдюулхэ...
Эльбэхэ аргаахан толгойем унтаандам.
Зүрхэниинь уяранги мээхэйгээр сохижо,
Зүүдэн соогоо намайгаа тэбэрихэ.
Эх, тиихэдэ хаанаhааш ойлгохобши даа,
зоболонто,
Эхынгээ сагаан сэдьхэл...

ШОГ

ҺОГТУУ

Архиин хатууда диилдэшэhэн нэгэ хүйхэр үйлсэдэ найгаргажа ябатараа, бахана мүргэжэрхибэ. Аманда орохогүйгөөр хараал шэрээл дэлгэн, ганиржа оробол даа.

— Юу шал hогтошонхой үгэнэй харгы дээрэ найгаргажа байгаа хүмши! Үтэр харгыhаа холо бол!,— гэжэ тэрэ пүлшэгэнөөр баханые нэгэ ёборомсоор өөрөө орондог шарбашаба.

ҺҮЗЭГШЭ

Нюдэ муутай hүзэгшэ хүгшэн үглөө бүхэндэ тахилаа үргэхэдөө, бурханайнгаа тооhо нойтон аршуулаар аршадаг байгаа. Үни заяанда зурагдаhан бурханиинь нойтон аршуулаар аршуулхадаа, хуушарhан шэрэнь хобхоржо барагдаад, ганса будынь үлэшэhэн юм. Харин нюдэ муутай хүгшөөдэй оройдоошье обёорлоогүй hэн.

Нэгэтэ түрэлэйнь хүгшэн айлшалжа ерээд, бурхандань мүргэхээ наманшаламтараа:

— Һүүе, бурхан зайлуул! — гэжэ ама алдаад, ехэл айhан янзатай хүгшэндэ иигэжэ хандаба:

— Үгы, энэ бурхантнай хайшаа морилшоо гээшэб. Үгыл. Ганса гунгарбаа соогоо будынь үлэшөөл.

— Юун, нээрээ гү?... Үгы, энэ миин маани мэгзэмээ уншаhан hаам, мүргэл буянhаам болижо, орон тэнгэридээ дэгдэшэ гээшэ гээбы,—гээд, hөөл хүхюутэй юумэ бурхандаа мүргөжэ эхилшэбэ.

Тэрэ гэhээр үнөөхи hүзэгшэ хүгшөө гансал бурхан тэнгэри хоёрhоо бэшэ ондоо юумэ тоохоо болиhон юм гэлсэгшэ.

Э. ДУГАРОВ.

ТААБАРИИН ХУДАЛДААН

Урдань хотон айлнуудай хүүгэд мал адуулжа ябахадаа, хээрэ хүдөө, намар, үбэлэй ута hүни нэгэнэйдээ сугларaад, шагай шүүрэдэг, таабари, үльгэр хэлсэдэг байгаа.

Тиин хоёр можо болон, таабари хэлсэхэдээ, шүүhэн үень шүүгдэhэн үеэ худалдажа наададаг байhан юм. Нютаг нютагуудта ондо ондоо худалдаан болодог байгаа ха. Манай Ага нютагта иимэ үгүүлэлбэритэй худалдаанууд болодог hэн:

Тайлаг тайлаг тэмээгээр,
Табан уута будаагаар,
Дүнэн дүнэн тэмээгээр,
Дүрбэн адха таряагаар,
Гунан гунан тэмээгээр,
Гурбан монсогор ороohoop...
Аяга талхаар,
Адха ороohoop,
Шанаха сайгаар,
Шараха мяхаар,
Оёоргүй хүнэгөөр,
Oohoprүй туламаар,
Хэмхэрхэй тогоогоор,
Жэбэрхэй хадааhaap...
Нэршүүдэ нэгэ ороohoop,
Гутайда гурбан ороohoop,
Дүрмэдэ дүрбэн ороohoop,
Тултайда табан ороohoop...
Хара нохойн хартяар,
Шара нохойн шагайгаар,
Түбөө хурьгаар,
Туулайн зулзагаар,
Шүдэгүй хулганаар,
Шэхэгүй элжэгээр,
Шэшэнгир буруугаар,
Шэжэн эшэгээр,..

Гэхэ мэтээр худалдуулhан таабаришад олон таабари мэдээгүйдөө гомдон, улайжа сайжа hуудаг байhан гэхэ.

Б. НАМСАРАЙН.

ФЕЛЬЕТОН

АНААГАЙ ҺАМАРГААН

ҮНИ ЗАЯАНАЙ хүлеэгдэhэн үбэлнай одоошье айлшалан ерэжэ, арьбантые үүсэлхэдэ аятай зохид болобол даа. Хоринн аймагай Анаагай совхозой хоёрдохи отделениин зоотехник И. И. Ильин түрүүшын саhанай ороходо hөөл баясажа, үнөөхи үүсэ тухайдаа хэнтэйшьеб даа нюуса далдаар хөөрэлдэжэ, урал амаа шамшараадхиба ха . Нэгэтэ үдэшэ ажахыhаа ерэхэдэнь, hамганиинь гахайн толгой хуухалжа, туха сүлөөгүй юумэ hалиржа байба.

— Һэ, баhа энэ толгойтойгоо носолдожо байна гүш? Эдихэгүйб, өөрөө тэрэнээ залгяарай,— гэжэ уршаганаад, hөөл тумархуу, юумэ hөөргөө гарахаа забдаба.

— Харалши, үшөө намда өөдэрхэхэ болоо гүш? Хаанаб, алин бэ тэрэ hайрхаhан үүсэшни? Дүрюу зузаан гадартай үхэр үүсэлхэл байхабди гээд яhала hайрхаа hэмнайш, — гэжэ hамганиинь ганирба.

Жэл бүхэндэ тарган үүсэ эдижэ hураhан И. Ильин (зоотехник ааб даа) туранхай буруугаа машинада ашаад, ойро дүтын гүүртэ тээшэ ондого-сондого табилуулба. Туранхай бурууень тушаажа абаhан малшад гайхалдабашье, ноёрхуу, бардам аашатай зоотехнигэй мэдэлhээ гараха шадалгүй тулгардаба. Аргамжа бариhан зоотехник малай хашаа соо бушуухан шургажа ороод, эгээ тарган үнеэ шэлэжэ баряад, машина тээшээ хүтэлбэ. Үнеэнэй шархаасалдажа ябахагүйдэнь малшан Г. И. Карнаков, тэрэнэй хайрлажа, ноёрхуу И. Ильинэй ойро ерээд:

— Иван Игнатьевич, яндан туранхай буруугаар иимэ тарган үнеэ андалдажа болохо юм гү? Совхозой контороhоо саарhа асараа гүт? — гэжэ хандабал даа.

Шархаасалдаhан үнеэ шадал мэдэн татажа байhан И. И. Ильин гансата номгороод:

— Хожом асаржа үгэхэб. Таанарые гомодхоохогүй байхаб,—гэжэ хэлээ hэн.

Тиигээдшье даа, тэрэ үнеэгээ тэндэнь үүсэлээд, гайхаhан хүнүүдтэ хоёр шэл архи уулгаад, мяха шаража эдюулээд, гэр тээшээ табилуулhан юм. Хойто үдэрынь хаанашьеб даа, хоргуу газарта хаягдаhан бури жаахан, нооhо үшөө ургаадүй тугалхаиие нохойнууд булялдажа байжа эдибэ гэхэ. Тугаллаха үнеэ үүсэлхэдээ, зоотехник сэдьхэлээ огто зобоогүй, харин миинтэ олзодоо улам шунахайржа, ниитын зөөриhөө бүришье үлүүсэ шүүрэхэ тухайда бодомжолбо.

И. И. Ильин үнэхөөрөөшье ушаргүй зөөриншэ хүн байшоо. Туранхай жаахан буруунь тарган томо үнеэнэй сэнтэй болошодог. Ахалагша хонишон Дондоковой отарада үмсынгөө табан хони жэл бүхэндэ байлгадаг. Тэжээл бэлэдхэхэ хэрэггүй. Одоо гоё бэшэ гү даа. Жаргалдаа дашуурhан зоотехник шунахай хэрэгээ иигээд лэ түгэсхөөгүй, харин бури саашаа хадууржа, худал хуурмаг наряд хаагаад лэ, совхозой кассаhаа мүнгэ абадаг болоо.

Тэрэнэй hамган (Г. А. Ильина) үнөөхи тэрэ хуурмаг нарядтань бэшэгдэhэн хүнүүдэй орондо гараа яахын аргагүй гоёор моторлуулаад, тэдэнэй орондо мүнгэ абадаг байгаа. Тиигэжэ тэдэнэр совхозой кассаhаа 491 түхэриг 23 мүнгэ үбэршэлөө. Ямаршье ажал хээгүй чад, наряд хаалгаhан хүнүүдынь мүнгэндэ хүртэлсөө hэн гү? Үгы, hохоршье сагаа абаагүй. Ушарынь гэхэдэ, тиимэ хүнүүд байгаагүй, миин лэ hанаанhаа абажа бэшэгдэhэн хооhон нэрэ, обог болоно ха юм.

Тэрэ гэhэнhээ хойшо И. Н. Ильинэй hамган гахайн толгой хуухалхаа болёод, гадартай тарган үхэрэй мяха үдэр бүри залгидаг болоо hэн ха.

Үшөө нёдондо намар тохёолдоhон үйлэ муутай хэрэг тухай хэлэгдэбэ гээшэ. Харин мүнөө мэхэшэ, хулгайша зоотехник туранхай буруугаа тарган үнеэгээр андалдажа шадаха гү? Юрэ, бү мэдэе.

Зүгөөр Анаагай совхоздо бүришье шуран, миинтэ зөөридэ шунахайрhан хүнүүд бии. Тиигэжэ совхозой ахамад зоотехник Б. Б. Ульзутуев, хоёрдохи отделениие эрхилэгшэ В. М. Бородин, тэрэнэй аха Н. Н. Бородин, энэ отделениин малай аргашан Г. С. Мардаев гэгшэд табяад толгой үмсынгөө хонидые хүдөө отарануудта байлгажа тэжээлгэнэ, томо болоhон хурьгадынь хэрэгтэй сагтаа асаржа үүсэлнэ. Холимог тэжээл, талха садатараа эдиhэн хониной мяхан хурса, арьбан байдаг шуу. Энэниие үни хада унхидаhан кладовщик Т. А. Еремеева дүрбэн, рабочкомой түрүүлэгшэ Д. Ц. Цыреторов зургаан хони отарада байлгажа тэжээлгэнэ.

Малай аргашан Г. С. Мардаев үнэхөөрөөшье «хүгшэн шоно» байшоо. Зоотехнигэйнгээ зоргооро аашалжа байхые харахадаа, хара буужа, миинтэ зөөриhөө хүртэлсэхэ гэжэ шиидэбэ.

Нэгэтэ оройшог , үдэшэ болоhон хойно, жараад килограмм тухай тугалаа хүтэлөөд, ойро дүтын гүүртэдэ hэмээхэн ерэhэн гэхэ. Тугалаа совхозой хорёодо оруулаад, орондонь тугаллаха үнеэ хүтэлжэ абаашаhан байха юм. Совхозойнгоо адууhа малые яhала hайса аргалжа байhанайнь түлөө нэмэлтэ түлбэри үгэхэ гэhэн удхатай захиралта директор гаргаhан юм ха. Бүхы саарhа дансануудыень шалгахада, нэмэлтэ түлбэри болгожо үнеэн үгтэхэ бэшэ, харин тугал үгтэхэ ёhотой байба.

Совхозой директорэй орлогшо В. И. Осипов главна бухгалтер Ц. Х. Цыреторов хоёр хүйтэржэ эхилхэтэй сасуу М. М. Емелин гэжэ малшанай гүүртэдэ hэмээхэн ерээд, эгээ тарган гунжыень шэлэжэ үүсэлээд, мүр сараагүй арилhан байха юм. Мүнгэ түлөө юм гү, али яагаа юм? Мэдэхын аргагүй. Харин бэе бэеэ зэмэлээд, хэрүүл шууяа мүнөөшье болотор татаhаар зандаа.

Нёдондо хабар одоо жэгтэй ушар тохёолдоо бэлэй. Хонишоноор хүдэлдэг С. М. Старковой унажа ябаhан гурбатай зээрдэ азарга гэнтэ үгы болошоhон байгаа. Айхабтар дошхон байжа, гарhаа мултараад, «нюдэ балай» гүйшөө hэн гэжэ хонишод мэдүүлhэн юм ха. Зээрдэ азаргань мүнөөшье болотор гэдэргээ сухарижа ерээгүй, олдоошьегүй. Уданшьегүй мартагдашоо бэлэй. Тиигэжэ байтарнь хаанаhааншьеб даа буурал сагаан зүhэтэй азарга гүйжэ ерээд, отделениин зоотехнигые нилээд баясуулба.

—Зээрдэ азаргаяа бэдэрээдшье яахамнайб саашань. Һалаhан юумэ hалаа юм бэзэ. Харин орондонь хүршэ ажахыhаамнай буурал сагаан азарга ерээд байна ха юм, — гэжэ хашалгүйхэнөөр хэлэhэн гэхэ.

Эндэ хэн зэмэтэйб? Энэ асуудалаар хүтэлбэрилэгшэдэй hонирхохогүйнь бүришье гайхалтай.

Хэмhээ хэтэрхэдээ, ниитын малда буу барижа ородог хүдхэшүүл Анаагай совхоздо дайралдадаг болоо.

Байсын үбэр гэжэ газарта Гарбаев гэгшэ мори буудажа алаhан байна. Мүнгэ түлөө юм гү? Ямаршье документ байхагүй.

Нёдондо намар аяар долоон морин үнэгүйгөөр гэхэ гү даа, али доошолуулагдаhан шэгнүүртэйгээр худалдагдаhан байха юм. Жэшээнь, Мардаев, Шангинов, Сониев гэгшэд оройдоо 120-ёод түхэригөөр мори абажа үүсэлhэн.

Мүнөө жэлэй юhэн hарын туршада тус совхоздо аяар 96 хонин, хоёр морин, хоёр үхэр дуталдаhан гү, али болоhон байна. Теэд зэмэтэйшүүл яахадаашьеб огто элирүүлэгдэнэгүй.

Миинтэ үүсэдэ дуратайшуул Анаагай совхоздо дэн лэ олон болонхой. Энээн тушаа хэмжээ абахаар болоо.

П. ТЫЖЕБРОВ,
М. ОСОДОЕВ.

«ПРАВДА БУРЯТИИ» МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО

Нэгэдэхи хуудаhанда: СССР-эй наймадахи зарлалай Верховно Советэй гурбадахи сессиин материалнууд.

Хоёрдохи хуудаhанда. «Мүрысэгшэдэй эрхэ байдал hайжаруулха» — А. Кушнарёвой статья. Б. Дондоковой «Октябряар мүндэлэн түрэhэн» гэhэн статья. «Табан жэлэй түрүүшүүл» — фоторепортаж.

Гурбадахи хуудаhанда. СССР-эй наймадахи зарлалай Верховно Советэй гурбадахи сессиин материалнууд.

Дүрбэдэхи хуудаhанда: Субботын хуудаhан.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Буряадай АССР-эй прокуратурын, Верховно сүүдэй ба юстициин министерствын коллективүүд республикын прокурор нүхэр Б. Ц. Цыденжаповай хайрата эсэгэ, тусхайта пенсионер

Цыденжап Аюшеевич
ЦЫБИКОВЭЙ

наhа бараhан ушарhаа гэр бүлынхидтэнь, түрэлхидтэнь гүнзэгы шаналалаа мэдүүлнэ.

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора — 54-54, приёмная — 54-93, зам. редактора — 68-08, зам. редактора — 62-62, ответ. секретаря — 50-52, зам. ответ. секретаря — 66-76, отделы: партийной жизни — 60-91, сельского хозяйства — 64-36, 63-86, пропаганды и агитации — 56-23, промышленности и строительства — 61-35, советского строительства и быта — 69-58, культуры и школ — 60-21, писем и рабселькоров — 67-81, информации — 34-05, общественная приёмная — 56-62, машинное бюро — 57-63, фотолаборатория — 33-61.

Н-04622. Заказ № 1119.